

Komparativní výhody indické ekonomiky v mezinárodním obchodě

Bakalářská práce

Studijní program: B6208 – Ekonomika a management
Studijní obor: 6210R015 – Ekonomika a management mezinárodního obchodu
Autor práce: **Zuzana Schusterová**
Vedoucí práce: Ing. Aleš Kocourek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Zuzana Schusterová**
Osobní číslo: E15000241
Studijní program: B6208 Ekonomika a management
Studijní obor: B6210R015 – Ekonomika a management mezinárodního obchodu
Zadávající katedra: katedra ekonomie
Vedoucí práce: Ing. Aleš Kocourek, Ph.D.
Konzultant práce: prof. Ing. Jiří Fárek, CSc.
Technická univerzita v Liberci, katedra ekonomie

Název práce: **Komparativní výhody indické ekonomiky v mezinárodním obchodě**

Zásady pro vypracování:

1. Stanovení cílů a formulace výzkumných otázek.
2. Teoretické přístupy k identifikaci komparativní výhody.
3. Vývoj komparativních výhod indické ekonomiky v čase.
4. Perspektivy komparativních výhod Indie ve srovnání s Čínou.
5. Formulace závěrů a zhodnocení výzkumných otázek.

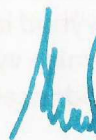
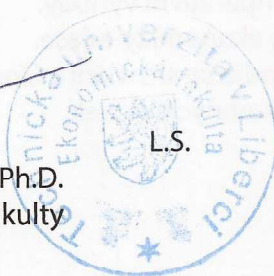
Seznam odborné literatury:

- FÁREK, Jiří a Jiří KRAFT. 2012. *Světová ekonomika v epoše globálních změn*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-910-3.
- KUNEŠOVÁ, Hana, Aleš KOCOUREK, Pavla BEDNÁŘOVÁ, Eva CIHELKOVÁ a Miloš NOVÝ. 2014. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-502-2.
- NĚMEČKOVÁ, Tereza. 2011. *Vzestup asijských zemí v mezinárodním obchodu*. Praha: Metropolitní univerzita Praha. ISBN 978-80-86855-83-7.
- PIKNEROVÁ, Linda a David ŠANC. 2014. *Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému*. Praha: Dokořán. ISBN 978-80-7363-679-1.
- SINGH, Ramesh. 2017. *Indian Economy: For Civil Services Examinations*. 9th ed. New York, NY, USA: McGraw-Hill Education. ISBN 978-93-526-0614-6.
- WB. 2017. *World Development Indicators* [online]. Washington, D. C., USA: World Bank Group. [cit. 2017-09-19]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.
- PROQUEST. 2017. *Databáze článků ProQuest* [online]. Ann Arbor, MI, USA: ProQuest. [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: <http://knihovna.tul.cz/>

Rozsah práce: 30 normostran
Forma zpracování: tištěná / elektronická
Datum zadání práce: 31. října 2017
Datum odevzdání práce: 31. srpna 2019

prof. Ing. Miroslav Žižka, Ph.D.
děkan Ekonomické fakulty

prof. Ing. Jiří Kraft, CSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 31. října 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 2.5. 2018

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce, panu Ing. Alešovi Kocourkovi, Ph.D., za věnovaný čas, cenné rady, trpělivost a odborné vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým přátelům za pomoc a podporu během studia.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá projevenými komparativními výhodami indické ekonomiky v mezinárodním obchodě, jejich vývojem v čase a strukturou v sektorech. První část je zaměřena na obecný vývoj mezinárodního obchodu, koncept komparativní výhody, metody výpočtu a volbu vhodné formy kalkulace s ohledem na dostupnost dat. Další část se zabývá vývojem indické ekonomiky v čase, jeho počátkem v britské kolonizaci a hlavními představiteli formování indického státu. Následně je rozebíráno podrobné sektorové členění Indie a je představen podíl jednotlivých odvětví na celkové výkonnosti dané ekonomiky. Další část je soustředěna na výši průměrných nákladů na práci v Indii v porovnání s Čínou. V rámci komparativních výhod jsou identifikovány sektory Indie s nejvyšší komparativní výhodou. V závěru práce jsou odůvodněny změny v intenzitě komparativních výhod (respektive nevýhod) v daných sektorech.

Klíčová slova

Hrubá přidaná hodnota, Indie, komparativní výhoda, mezinárodní obchod, náklady na práci, sektorová analýza.

Annotation

This bachelor thesis is dealing with revealed comparative advantages of India's economy in international trade, their development over time and changes in their sectoral structure. The first part is focused on general evolution of international trade, comparative advantage theory, methods of calculation and choice of suitable ways of calculation considering the availability of data sources. Following part deals with the development of the India's economy over time, its beginning in British colonization and the main representatives of the formation of the India's state. Furthermore, detailed structural analysis of India is discussed and the share of individual sectors in the overall performance of the India's economy is presented. The next part is focused on the average cost of labor in India compared to China. Within comparative advantages, there are identified sectors with highest Indian comparative advantage. In the conclusion of the thesis, the changes in the intensity of the comparative advantages (or disadvantages) in given sectors are explained.

Key Words

Gross value added, India, comparative advantage, international trade, labour cost, sectoral analysis.

Obsah

Seznam zkratk	8
Seznam tabulek	9
Seznam obrázků	10
Úvod	11
1. Teorie mezinárodního obchodu	12
1.1 Merkantilismus	12
1.2 Kameralismus	13
1.3 Fyziokratismus	13
1.4 Klasická politická ekonomie	14
1.4.1 Teorie absolutní výhody	14
1.4.2 Teorie komparativní výhody	16
1.5 Neoklasická ekonomie	18
1.5.1 Heckscherův a Ohlinův model	19
1.5.2 Metody výpočtu komparativní výhody.....	21
2. Vývoj indické ekonomiky	24
2.1 Britská kolonie v Indii	24
2.2 Pozitivní důsledky britské kolonizace	24
2.3 Hlavní představitelé formování indického státu	25
2.4 Kastovní systém	29
3. Aplikační část	30
3.1 GDP Indie, jeho struktura a vývoj	30
3.1.1 Růst GDP Indie.....	30
3.1.2 Základní struktura GDP Indie.....	32
3.1.3 Struktura přidané hodnoty jednotlivých odvětví Indie	34
3.2 Mzdové náklady Indie v porovnání s Čínou	37
3.3 Projevené komparativní výhody Indie vs. Číny	38
Závěr	44
Seznam použité literatury	46

Seznam zkratek

TUL	Technická univerzita v Liberci
GDP	Hrubý domácí produkt (<i>Gross Domestic Product</i>)
NRCA	Normalizovaná projevená komparativní výhoda (<i>Normalized Revealed Comparative Advantage</i>)
PPP	Parita kupní síly (<i>Purchasing Power Parity</i>)
RCA	Projevená komparativní výhoda (<i>Revealed Comparative Advantage</i>)
RMA	Relativní importní výhoda (<i>Relative Import Advantage</i>)
RSCA	Projevená symetrická komparativní výhoda (<i>Revealed Symmetric Comparative Advantage</i>)
RTA	Relativní obchodní výhoda (<i>Relative Trade Advantage</i>)
RXA	Relativní exportní výhoda (<i>Relative Export Advantage</i>)
ICT	Informační a komunikační technologie (<i>Information and Communication Technologies</i>)
LEED	Vedení v oblasti energetiky a životního prostředí (<i>Leadership in Energy and Environmental Design</i>)
TEU	Ekvivalentní jednotka o délce 20 stop (<i>Twenty-foot Equivalent Unit</i>)
MTCR	Režim kontroly raketových technologií (<i>Missile Technology Control Regime</i>)

Seznam tabulek

Tabulka 1: Absolutní výhoda	15
Tabulka 2: Komparativní výhoda	17
Tabulka 3: Vybavenost zemí výrobními faktory	19
Tabulka 4: Porovnání průměrné měsíční mzdy Indie a Číny (2016).....	37
Tabulka 5: Porovnání průměrné měsíční mzdy Indie a Číny, PPP (2016)	38

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vývoj GDP Indie a Číny v období 1990-2016	31
Obrázek 2: Struktura GDP Indie v období 1990-2016.....	33
Obrázek 3: Struktura zaměstnanosti Indie v období 1991-2016.....	34
Obrázek 4: Podíl jednotlivých sektorů na GDP.....	35
Obrázek 5: Srovnání RSCA v letech 2011 a 2016 ve vybraných exportních sektorech Indie.....	39

Úvod

Indie je státem, jehož jméno lze v posledních letech slyšet velmi často v souvislosti s narůstajícím vlivem v mezinárodním prostředí. Počátkem 90. let byl v důsledku domácích hospodářských reforem nastartován ekonomický růst země, který trvá dodnes. Indie se stala největší ekonomikou jižní Asie a drží druhé místo na světě v žebříčku zemí řazených podle populace. Jedním z hlavních symbolů, se kterým může Indie v souvislosti s veřejnou a kulturní diplomacií pracovat, je její demokratický systém. Mnohdy je označována za největší demokracii světa a v tomhle ohledu má výraznou výhodu před Čínou. V důsledku čínského demokratického deficitu může být Čína pro státy Západu poněkud méně zajímavá, než právě Indie.

Cílem této práce je identifikovat strukturální změny komparativních výhod indické ekonomiky v mezinárodním obchodě a prokázat, zda jsou založeny především na levné a početné pracovní síle. Tento cíl bude ověřován řešením výzkumné hypotézy, která zní: Komparativní výhody indické ekonomiky v mezinárodním obchodě vycházejí z levné a hojné pracovní síly, jinými slovy sektory hospodářství (podle klasifikace ISIC rev. 4), ve kterých má indická ekonomika výrazné komparativní výhody, jsou současně sektory, které se podílejí významným dílem na zaměstnanosti a vykazují nízké náklady na práci.

První část práce je zaměřena na teorie mezinárodního obchodu, je zde definována komparativní výhoda, její historický vývoj a teoretické pozadí. V závěru první části jsou charakterizovány metody měření komparativní výhody a je vysvětlen výběr nejhodnější varianty pro dosažení cíle práce. V další části je kladen důraz na analýzu indické ekonomiky, její vývoj v čase a důležité osobnosti, jenž významně přispěly k jejímu dnešnímu postavení.

Poslední část je aplikační. Je rozdělena na analýzu růstu indického GDP v porovnání s čínským, sektorovou analýzu indické ekonomiky, strukturální analýzu dílčích sektorů a analýzu mzdových nákladů v porovnání s Čínou. Dále jsou vyčísleny projevené komparativní výhody jednotlivých sektorů Indie, jsou sledovány v čase a je popsána komparativní výhoda s nejvyšší intenzitou v jednotlivých letech.

1. Teorie mezinárodního obchodu

V 17. a 18. století začala být ekonomie poprvé chápána jako samostatná vědní disciplína, a to díky novému směru dnes označovanému jako klasická politická ekonomie. Mezi její hlavní představitele patří Adam Smith, David Ricardo a John Stuart Mill (Bečvářová, 2005). Teorie mezinárodního obchodu pak hledají odpovědi na tři klíčové otázky, a to:

1. Mají země z mezinárodního obchodu přínosy/zisky, a pokud ano, jaké?
2. Jaká je optimální struktura mezinárodního obchodu?
3. Jak volný by měl mezinárodní obchod mezi zeměmi být?

Teorie postupem času prošly řadou etap podle vývoje obchodu. S různými myšlenkami přišel merkantilismus a směry, které z něho vycházejí. Klasická politická ekonomie přišla s teorií absolutní a komparativní výhody. Vysvětlení mezinárodního obchodu na principu komparativních výhod bylo postupně nahrazeno rozdíly ve vybavenosti jednotlivých zemí lidským kapitálem a výrobními faktory. Této problematice se v neoklasické ekonomii věnuje zejména Heckscherův a Ohlinův model (Štěrbová a kol., 2013).

1.1 Merkantilismus

Merkantilismus vznikl v době koloniální expanze, upevňování centralizovaných monarchií a budování impérií. Merkantilistické myšlenky odrážely tento dějinný proces a soustředily se na národní zájmy. Hlavním zdrojem růstu bohatství byla podle merkantilistů maximalizace čistého vývozu. Jako jediné pravé měřítko bohatství bylo množství zlata, které daná země měla k dispozici. Pokud jedna země měla více zlata než jiná, byla nutně i bohatší. Nejlepší způsob, jak zajistit prosperitu země, byl malý poměr dovozů a mnoho vývozu, čímž vznikl čistý příliv deviz a maximalizoval se stav zásob zlata v zemi. Velké množství zásob zlata a jiných drahých kovů bylo nezbytné pro prosperující a silný stát. Dokonce se věřilo, že lze jiné národy ochudit prodejem svého zboží a získáním jejich zlata, neboť jsou tím připraveny o část svého národního bohatství. Země jako Velká Británie uplatňovaly politiku navrženou tak, aby chránily své obchodníky a maximalizovaly výnosy.

Příkladem jsou navigační zákony, které omezovaly obchodování jiných národů mezi Anglií a jejími koloniemi. Následné teorie však dokázaly, že v praxi je spojitost mezi hromaděním drahých kovů a prosperitou země minimální (The Economist, 2013).

1.2 Kameralismus

Kameralismus byl specifickou formou merkantilismu ve střední Evropě. Rozvíjel se od poloviny 18. století do poloviny 19. století v tehdejších Německu a Rakousku. Merkantilismu se podobal v myšlence obchodní bilance a ideje silného státu. Na druhou stranu nestotožňoval bohatství s penězi, za zdroj růstu národního bohatství považoval výrobu a především zemědělství. Merkantilisté toužili po přílivu drahých kovů, kameralisté však viděli v aktivní obchodní bilanci nástroj zvyšující zaměstnanost. V obchodní bilanci neviděli bilanci peněz, ale bilanci práce. Ideálem byla ekonomika, která byla nezávislá na zahraničí a domácí zemědělství bylo základem pro dodávku potravin a surovin. Kameralisté byli ale znepokojeni značnou hospodářskou nerovnováhou mezi městy a venkovem. Důvodem bylo to, že občané na venkově platili daně, ze kterých těžili úředníci a státní správa ve městech. Do měst také proudily pozemkové renty, protože zde šlechta utrácela peníze ze svých venkovských statků. Zatímco pak ve městech byly vysoké ceny a vysoká poptávka, na venkově panoval nedostatek poptávky a zemědělství trpělo nízkými cenami. Jelikož bylo zemědělství pro kameralisty klíčové, starost o jeho nízké ceny je vedle k tomu, že například navrhovali tzv. státní sýpky, které by při nadměrné úrodě vykupovaly obilí a zabránily tak snižování zemědělských cen (Bečvářová, 2005).

1.3 Fyziokratismus

Fyziokratismus vznikl společně s kameralismem v polovině 18. století ve Francii. Výrazně se odlišoval od merkantilismu. Tento kontrast ukazuje Adam Smith ve svém díle „Bohatství národů“, kde jsou popsány dva systémy ekonomického myšlení, a to obchodní (merkantilismus) a zemědělský (fyziokratismus). Fyziokratismus byl postaven na tom, že zemědělství je jediným sektorem národního bohatství. Podle tohoto systému byl společenský a ekonomický systém tvořen přirozeným řádem, který byl vnímán jako nezávislý na společenských institucích, historii a především na vůli státu. Reprezentoval to i jejich

slogan: „*Laissez faire, laissez passer*“ – „Nechte být, nechte plynout“. Merkantilismus oproti tomu funguje zcela opačně, a to tak, že stát může ovlivňovat chod systému (Bečvárová, 2005, Rothbard, 2006).

Fyziokratismus byl mimo jiné reakcí na merkantilistickou politiku francouzského ministra financí Jeana Colberta. Ten otevřel francouzský zemědělský trh levnému zahraničnímu obilí a k tomu uvalil cla na vývoz domácího obilí. Vysoké daně spolu s nízkou cenou obilí pak dolehly na francouzské zemědělce. Šlechta, stejně jako v Anglii, povinnost k placení daní neměla. Zemědělci, kteří nesli největší část daňového zatížení, chudli a zemědělství stagnovalo. Ani přesto Colbert neviděl v domácím zemědělství takovou důležitost jako v manufakturách a obchodu (Bečvárová, 2005, Rothbard, 2006).

1.4 Klasická politická ekonomie

Nejvýznamější představitelé tohoto směru byli Adam Smith, David Ricardo a John Stuart Mill, kteří navázali na merkantilistický přístup k zahraničně obchodní směně. Prokázali, že obchod zvětšuje bohatství národů a je nezávislý na tom, jakou mají zúčastněné národy obchodní bilanci. Také byli zastánci toho, že přínosy ze zahraničního obchodu nejsou toky peněz, nýbrž výhody z dělby práce mezi národy (Bečvárová, 2005).

1.4.1 Teorie absolutní výhody

Jako první definoval úlohu zahraničního obchodu Adam Smith. Jeho dílo „Pojednání o podstatě a původu bohatství národů“ je v klasické politické ekonomii považováno za nejvýznamnější. Vysvětluje, že tajemství blahobytu světa spočívá v tom, že každý stát se soustředí na ty výrobky, na jejichž výrobu má nejlepší předpoklady. Bohatství národů pak spočívá v nabývání absolutních výhod, které vyplývají ze směny těchto výrobků na zahraničních trzích (Bečvárová, 2005).

Adam Smith vyvozuje, že podstatou produktivní síly a bohatství ve společnosti je dělba práce. Jako příklad uvádí téměř bezvýznamné výrobní odvětví, a to špendlíkářství. Jeden dělník by se mohl snažit sebevíc, ale za den by nedokázal vyrobit ani dvacet špendlíků. Dělba

práce pak spočívá v tom, že výroba je rozdělena na jistý počet oborů, z nichž se tím staly zvláštní povolání. Takový systém umožňuje deseti pracovníkům vyrobit za jeden den zhruba 48 000 špendlíků, na jednoho dělníka tedy připadá 4 800 špendlíků. Podle Smitha práci, kterou v nerozvinuté společnosti vykonává jeden člověk, v rozvinuté společnosti vykonává několik lidí (Smith, 2001).

Adam Smith tvrdil, že Anglie bude realizovat z obchodu zisk, pokud dokáže nakupovat v cizině za cenu nižší, než jsou výrobní náklady v Anglii. Nepochybně to platí i pro vztah v jiných zemích. Každá země by se měla specializovat zejména na statky, ve kterých má nižší výrobní náklady než ostatní země. Naopak také dovážet ze zahraničí takové statky, které je možno v zahraničí vyrobit s nižšími náklady. Každá země tedy vyrábí to, co jí jde nejlépe. Pokud je například láhev francouzského bílého vína za libru, a v Anglii srovnatelná láhev za dvě libry, bylo by pro angličany nevýhodné pěstovat víno. Tím Adam Smith položil základy teorie absolutní výhody (Jurková, 2011).

Teorie absolutních výhod se řídí podle jistých předpokladů. První předpoklad je existence pouze jednoho výrobního faktoru, jinak řečeno pracovní teorie hodnoty¹. Další je předpoklad dokonalé konkurence a také neexistence dopravních nákladů. Na druhou stranu jsou tyto předpoklady ve skutečnosti velmi omezujícími faktory (Kalínská a ko., 2010).

Teorii lze demonstrovat na následujícím zjednodušeném obchodním příkladu Finska a Švédska. Je předpokládána existence dvou produktů, v tomto případě mobilní telefony a automobily:

Tabulka 1: Absolutní výhoda

Pracovní náročnost	Švédsko	Finsko
Automobily	10 000	15 000
Mobilní telefony	10	5

Zdroj: Kalínská, Emilie a kol. 2010. *Mezinárodní obchod v 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s.

K výrobě jednoho automobilu je ve Švédsku potřeba 10 000 jednotek práce, ve Finsku pak 15 000 jednotek práce. Na výrobu jednoho mobilního telefonu je ve Švédsku potřeba

¹ Pracovní teorie hodnoty říká, že hodnota statku je určena množstvím práce potřebné k jeho výrobě. Neobjevují se zde tedy další výrobní faktory jako půda a kapitál (Kalínská a kol., 2010).

10 jednotek práce, naopak ve Finsku je zapotřebí 5 jednotek práce. Ve Švédsku se tedy jeví absolutní výhoda při výrobě automobilů a mělo by se na jejich produkci soustředit, v případě Finska jsou to mobilní telefony. Ve Švédsku tedy stačí 1000 mobilních telefonů k nákupu jednoho automobilu ($10\ 000/10$), naopak ve Finsku je potřeba 3000 mobilních telefonů k nákupu jednoho automobilu ($15\ 000/5$). Z toho vyplývá, že ve Švédsku jsou automobily levnější než ve Finsku a mobilní telefony jsou zde naopak dražší. Pokud spolu budou obě země obchodovat, tak by podle teorie absolutních výhod měly na vzájemném obchodování získat. Při uskutečnění vzájemného obchodu pak Švédsko omezí výrobu mobilních telefonů, protože na domácím trhu jich získá jen 1000, zatímco na finském trhu celé 3000. Ve Švédsku tedy vzroste poptávka po finských mobilních telefonech. Na druhou stranu Finsko omezí výrobu automobilů, jelikož na domácím trhu je zapotřebí k získání jednoho automobilu 3000 mobilních telefonů a ve Švédsku jich stačí jen 1000. Finská poptávka po automobilech ze Švédska tedy vzroste. Těmito poptávkami se nastaví mezinárodní směnný poměr mobilních telefonů za automobily na určitou úroveň. Finsko bude usilovat o mezinárodní směnný poměr co nejbližší národnímu směnnému poměru ve Švédsku, které naopak bude chtít být co nejbližší finskému národnímu směnnému poměru. Takto by země získaly nejvíce, tudíž lze odhadnout, že ustálení mezinárodního směnného poměru se bude pohybovat v intervalu národních směnných poměrů. Mohl by se ustálit například na hodnotě 2000 mobilních telefonů za jeden automobil, což je hodnota mezi oběma národními směnnými poměry a obě země tak z obchodu budou profitovat (Kalínská a kol., 2010).

1.4.2 Teorie komparativní výhody

Zakladatelem teorie relativních výhod (zákon komparativních výhod), které vycházejí z mezinárodního obchodu, byl David Ricardo. Své poznatky shrnul do díla „Základ politické ekonomie a zdanění“. Ricardo svou teorií mezinárodního obchodu navázal na Adama Smitha a Smithovy teorie navíc značně překonal. Zákon komparativních výhod znamenal pro ekonomickou teorii velký přínos. Tato teorie předpokládala, že oboustranně výhodná směna se mezi zeměmi mohla uskutečnit i tehdy, pokud byla jedna z nich schopna vyrábět všechno zboží s absolutně nižšími náklady, a naopak druhá země byla schopna všechno zboží vyrobit s absolutně vyššími náklady (Bečvářová, 2005).

Jako příklad budou použity opět dvě země a dva produkty. Namísto pracovní náročnosti bude však použita produktivita práce, která je inverzní hodnotou právě k pracovní náročnosti (platí čím vyšší hodnota, tím lépe).

Tabulka 2: Komparativní výhoda

Produktivita práce	Švédsko	Finsko
Automobily	3	1
Mobilní telefony	9000	5000

Zdroj: Kalínská, Emilie a kol. 2010. *Mezinárodní obchod v 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s.

V tomto případě vyprodukuje ve Švédsku jedna jednotka práce 3 automobily nebo 9 000 mobilních telefonů, kdežto Finsko vyprodukuje buď 1 automobil, nebo 5 000 mobilních telefonů. Švédsko má tedy v produkci obou komodit absolutní výhodu. To ale neznamená, že ze vzájemného obchodu nebudou profitovat obě ekonomiky. Národní směnný poměr Švédska je 1 automobil za 3000 mobilních telefonů ($9000/3$), zatímco v případě Finska je to 5000 mobilních telefonů za 1 automobil. Z toho vyplývá, že švédská ekonomika má relativně levnější automobily, kdežto ve Finsku jsou relativně levnější mobilní telefony. Švédsko by se tedy podle teorie komparativních výhod mělo specializovat na výrobu automobilů a Finsko na výrobu mobilních telefonů. Za předpokladu, že se mezinárodní směnný poměr stabilizuje například na hodnotě 4000 mobilních telefonů za 1 automobil, měly by obě ekonomiky profitovat. Jestliže se Švédsko vzdá produkce 12 000 mobilních telefonů, může tato uvolněná pracovní síla vyprodukovat navíc 4 automobily. Ty je pak možné na mezinárodním trhu směnit za 16 000 mobilních telefonů. Tímto si švédská ekonomika polepší o jednu třetinu. Na druhou stranu pokud se finská ekonomika vzdá výroby 4 automobilů, může tato uvolněná pracovní síla vyprodukovat 20 000 mobilních telefonů. Ty lze pak na mezinárodním trhu směnit za 5 automobilů. To finské ekonomice pomůže ke zlepšení o 25 %. Komparativní výhoda může být tedy definována jako relativně největší absolutní výhoda (za předpokladu, že má ekonomika u obou statků absolutní výhodu), nebo jako relativně nejmenší absolutní nevýhoda (v případě, že má země u obou statků absolutní nevýhodu). Každá země bude vytvářet zisk při specializaci na ten statek, ve kterém je relativně efektivnější (Kalínská a kol., 2010).

Jak bylo uvedeno výše, konkrétní výhody plynoucí pro jednotlivé ekonomiky ze začlenění do mezinárodního obchodu stanovuje hodnota mezinárodního směnného poměru. Ten bude

téměř vždy ležet v intervalu národních směnných poměrů. Když by se nacházel mimo interval, jedna ze zemí by na vzájemném obchodu trčila. Otázka ovšem je, kde na tomto intervalu se by se měl nacházet, aby z toho profitovaly obě ekonomiky. Touto problematikou se zabýval John Stuart Mill v rámci teorie reciproční poptávky. Podle něj bude mít na hodnotu mezinárodního směnného poměru zásadní vliv velikost a poměr národních poptávek po dovozu. V případě, že bude ve Švédsku poptávka po finských mobilních telefonech relativně vyšší než poptávka Finska po švédských automobilech, bude se hodnota mezinárodního směnného poměru nacházet relativně blíže národnímu směnnému poměru ve Švédsku a naopak. Jak uvádí Kalínská a kol. (2010, s. 51): „*Velikost reciproční poptávky po dovozu je přímo úměrně závislá na velikosti a vyspělosti dané ekonomiky.*“ Tudíž by na základě této teorie měly menší a méně rozvinuté země více získávat, jelikož vytvoří menší poptávku po dovozech (Kalínská a kol., 2010).

Čím relativně více je hodnota národního směnného poměru vzdálena od domácího národního směnného poměru a tudíž blíže zahraničnímu národnímu směnnému poměru, tím více může daná země z mezinárodního obchodu profitovat. Pouze v případě, že bude hodnota mezinárodního směnného poměru ležet relativně uprostřed intervalu národních směnných poměrů, budou obě země z obchodu těžit stejně. Vzhledem k tomu, že jde o relativní střed intervalu, je možné jeho velikost vypočítat jako odmocninu součinu národních směnných poměrů. Z příkladu komparativních výhod by velikost mezinárodního směnného poměru byla přibližně 3873 mobilních telefonů za 1 automobil. Jen v takovém případě by ze zapojení do vzájemného obchodu těžilo stejně jak Švédsko, tak Finsko (Kalínská a kol., 2010).

1.5 Neoklasická ekonomie

Postupem času se rozvíjely další modely a teorie, které s určitou obměnou navazují na klasický model. Je kladen důraz na některé omezující předpoklady, zejména na skutečnost, že klasický model předpokládá úplnou specializaci ekonomik. Právě predikce úplné specializace jednotlivých ekonomik se dá považovat za zásadní nevýhodu klasického modelu. Neoklasická ekonomie zavrhuje teorie pracovní hodnoty jako podstatu ceny zboží. Zásadním důvodem je, že zboží není vyráběno jen za pomoci práce, ale také dalšími výrobními faktory, jako půda a kapitál (Štěrbová a kol., 2013).

1.5.1 Heckscherův a Ohlinův model

Podstatným přínosem k formulování dvoufaktorového modelu mezinárodního obchodu byla teorie vybanenosti výrobními faktory. Definovali ji ekonomové Eli Heckscher a Bertile Ohlin, proto se její verze nazývá Heckscherův a Ohlinův model, zkráceně H-O model. Tento model navazuje na teorii komparativních výhod a dále ji podstatně rozšiřuje. Objevuje se zde další výrobní faktor kromě práce, a to kapitál. Neoklasická teorie tedy obohacuje teorii komparativní výhody o rozdílnost zemí ve vybavenosti výrobními faktory. Vychází z následujících předpokladů:

- výrobky lze podle náročnosti výroby na kapitál a práci členit na kapitálově náročné a pracovní náročné;
- země mají relativně odlišnou vybavenost mezi těmito dvěma výrobními faktory;
- práce nemůže být při výrobě nahrazena kapitálem a naopak, neboť všechny země mají pevně stanoveny výrobní technologie;
- pohyblivost výrobních faktorů je mezi zeměmi výrazně omezena (Kalínská a kol., 2010).

Hlavní myšlenka H-O modelu na základě těchto předpokladů je, že země má komparativní výhodu při orientaci na výrobu a vývoz takového výrobku, jehož výroba je relativně náročná na ten výrobní faktor, jímž je daná země relativně lépe vybavena. Dovážet se naopak budou takové statky, u nichž je produkce náročná na nedostatkový faktor (Kalínská a kol., 2010).

Případ lze demonstrovat na následujícím příkladu: Opět jsou uvedeny dvě země, a to Švédsko a Finsko. Obě disponují určitým množstvím práce a kapitálu. Švédsko má k dispozici 100 jednotek kapitálu a 1000 jednotek práce, zatímco Finsko disponuje 1000 jednotkami kapitálu a 5000 jednotkami práce.

Tabulka 3: Vybavenost zemí výrobními faktory

	Švédsko	Finsko
Práce	1000	5000
Kapitál	100	1000

Zdroj: Vlastní

Z tabulky vyplývá, že Finsko je absolutně lépe vybavené prací i kapitálem. Nicméně to neznamena, že se bude specializovat na produkci jak pracovně náročných výrobků, tak kapitálově náročných výrobků. Po dosazení do jednoduché nerovnice poměru práce a kapitálu je zřejmé, že Finsko je v porovnání se Švédskem relativně lépe vybaveno pouze kapitálem. Na druhé straně Švédsko je lépe vybaveno prací.

$$\left(\frac{100}{1000}\right)_{\text{Švédsko}} < \left(\frac{1000}{5000}\right)_{\text{Finsko}}$$

Ve Finsku je poměr práce a kapitálu větší, proto je její vybavenost kapitálem relativně lepší než u Švédska. Finsko by se tedy mělo zaměřit na výrobu kapitálově náročných výrobků, naopak Švédsko by se mělo soustředit na výrobu pracovně náročných výrobků. Kapitálově lépe vybavená země bude tedy vyvážet kapitálově náročné výrobky do země, která je hůře vybavena kapitálem.

Pracovně lépe vybavená země bude pak vyvážet pracovně náročné výrobky do země, která je pracovně hůře vybavená. Mezinárodní obchod těchto zemí bude růst až do doby, kdy se nabídka vyrovná poptávce, neboli nastane rovnováha na společném trhu. V případě, že spolu obě země nebudou obchodovat, bude situace následující. Kvůli převisu nabídky výrobků náročných na kapitál v zemi, která je lépe kapitálově vybavena, by jejich cena klesla na úroveň těchto výrobků v kapitálově hůře vybavené zemi. Obdobně pak v zemi relativně lépe vybavené prací cena pracovně náročných výrobků relativně klesne na úroveň výrobků v zemi, která je hůře vybavená prací. Teorie vybavenosti výrobními faktory tedy ukazuje, že rozdílnost struktur výrobních faktorů v jednotlivých zemích je jedním z klíčových podnětů k uskutečnění mezinárodního obchodu (Suranovic, 2010).

Heckscherův a Ohlinův model má nicméně i své nedostatky. Ve skutečnosti lze samozřejmě nahrazovat práci kapitálem a kapitál prací. To poté znamená, že určitý statek lze vyrobit v zemi relativně lépe vybavené kapitálem za použití relativně většího množství kapitálu než v zemi, která je relativně lépe vybavena prací. Tento výrobek se pak může v jedné zemi vyskytovat jako kapitálově náročný a v druhé jako pracovně náročný. Také předpoklad omezené pohyblivosti výrobních faktorů, především kapitálu, není zcela reálný. Lze dokonce tvrdit, že současné nastavení mobility kapitálu je možné pokládat za téměř dokonalé. Země, jež má relativní nedostatek kapitálu, může kapitál dovézt a soustředit se na

produkci kapitálově náročných výrobků i přes to, že je relativně lépe vybavena prací. Tento model také takřka odsuzuje rozvojové země s relativně lepší vybaveností, práce k trvalému zaměření na pracovní náročné výrobky, a tudíž i k permanentnímu zaostávání. Z krátkodobého pohledu je sice zapojení se do mezinárodního obchodu v souladu s tímto modelem výhodné, jenže z dlouhodobého hlediska to pro rozvojové země s relativně lepším vybavením práce znamená spíše další zaostávání (Neumann, Žamborský a Jiránková, 2010).

1.5.2 Metody výpočtu komparativní výhody

Výpočet komparativní výhody může být pro ekonomiku efektivním nástrojem k určení toho, na kterou oblast podnikání se zaměřit a podpořit její rozvoj. Nejčastěji využívanou metodou pro zjištění této oblasti sektoru je tzv. RCA index, neboli projevená komparativní výhoda (Relevated Comparative Advantage), vyvinutá Bélou Balassou. Tento index měří vývoz určité komodity ve vztahu k podílu této komodity na celkovém globálním trhu (Sankot, 2015). Jinak řečeno je model RCA schopen identifikovat takové odvětví nebo komodity, u kterých mají vývozci určitých zemí větší úspěšnost než vývozci jiných zemí (Kocourek, 2015). Jeho vzorec vypadá následovně:

$$RCA_{i,t}^C = \frac{\frac{X_{i,t}^C}{\sum X_t^C}}{\frac{X_{i,t}^G}{\sum X_t^G}},$$

kde C označuje měřenou zemi, G stojí za skupinou zemí, se kterou je daná země poměřována, X značí objem vývozu, i je určitý statek, skupina statků nebo celý sektor a t značí období (Kocourek, 2015).

Ballasův index je poměrně lehce aplikovatelný, jelikož přesná data o exportu jsou obecně dostupná. Na druhou stranu ale tento index dává informaci pouze o tom, zdali se u dané ekonomiky objevuje komparativní výhoda v produkci určité komodity, či nikoli. Dosažené výsledky nejsou srovnatelné v čase ani mezi jednotlivými zeměmi navzájem. Důvodem je, že hodnota RCA indexu je značně asymetrická, jelikož vypočtené hodnoty dosahují hodnot od nuly do nekonečna (Sankot, 2015). Zatímco v intervalu od jedné do nekonečna

jsou produkty, ve kterých má země projevenou komparativní výhodu, tak produkty, ve kterých má země komparativní nevýhodu, se objevují pouze v intervalu od nuly do jedné (Kocourek, 2015). Tohoto problému se zbavili Dalum, Laursen a Villumsen (1998), kteří tento index upravili do následující podoby:

$$RSCA_{i,t}^C = \frac{RCA_{i,t}^C - 1}{RCA_{i,t}^C + 1}$$

Čím blíže je u dané země výsledek tohoto indexu plus jedné, tím významnější je její komparativní výhoda v produkci daných výrobků. Naopak tím podstatnější je u dané země komparativní nevýhoda v produkci určitých výrobků, čím více se její výsledek blíží minus jedné (Kocourek, 2015).

Vollrath (1991) ve své práci popisuje další možné výpočty komparativní výhody. Jeho index RTA (Relative Trade Advantage) vyčísluje relativní obchodní výhodu určité ekonomiky. Je vyjádřen v následujícím tvaru:

$$RTA_a^i = RXA_a^i - RMA_a^i,$$

$$\text{kde } RXA_a^i = \left(\frac{x_a^i}{x_n^i} / \frac{x_a^r}{x_n^r} \right) \text{ a } RMA_a^i = \left(\frac{M_a^i}{M_n^i} / \frac{M_a^r}{M_n^r} \right).$$

Zkratka RXA označuje relativní exportní výhodu (Relative Export Advantage) a RMA označuje relativní importní výhodu (Relative Import Advantage). Proměnná r vyjadřuje u RXA rozdíl mezi celosvětovým objemem vývozu a objemem vývozu dané země i . U indexu RMA vyjadřuje r poměr mezi celosvětovým objemem dovozu a objemem dovozu v rámci dané země. Proměnná n je rozdílem celkového množství veškerého zobchodovaného zboží a celkového množství daného zboží a . Zlogaritmování ukazatele RXA_a^i přinese druhý Vollrathův index, pojmenovaný jako relativní exportní výhoda (Relative Export Advantage) (Vollrath, 1991).

$$RTA2_a^i = \ln(RXA_a^i)$$

Poslední Vollrathův index je výsledkem zlogaritmování pravé strany původní rovnice:

$$RTA3_a^i = \ln(RXA_a^i) - \ln(RMA_a^i).$$

Pro odstranění problémů Ballasova RCA indexu vznikaly ještě další alternativní přístupy, žádný z nich však nedokázal vyřešit všechny nedostatky. Například normalizovaný index komparativních výhod (NRCA) je schopen určit rozdíly mezi jednotlivými ekonomikami a porovnat data za dílčí časová období, avšak neposkytuje možnost určit komparativní výhodu jako celek. Samotný index RCA, respektive jeho verze RSCA, je i přes určité nedostatky jedním z nejčastěji používaných indexů (Sankot, 2015). Také díky dlouhodobé snaze o omezování překážek mezinárodního obchodu poskytuje čím dál věrohodnější výsledky (Pilinkienė, 2014).

2. Vývoj indické ekonomiky

Pro správnou interpretaci současné pozice Indie je třeba charakterizovat důležité historické mezníky v jejích moderních dějinách. Jedná se především o britskou kolonizaci Indie a dobovou politiku indických představitelů.

2.1 Britská kolonie v Indii

Od konce 18. století byla Indie pod nadvládou Britů. Dobrá organizovanost britské administrativy a disciplinovaná armáda přispěly k tomu, že Velká Británie měla v Indii především ekonomické zájmy. Tyto aktivity zde byly prezentovány jako pomoc a povznesení indické krajiny, ale i pod správou Britů zůstala Indie rozdělená na několik států, které byly navenek nezávislé, ačkoli ve skutečnosti byly pod silným britským vlivem. Během 19. století proběhlo v důsledku některých opatření a snahy o zavádění nových zvyků několik povstání proti britskému vedení. K největšímu došlo v roce 1857 a dodnes je známé jako Velké indické povstání. Postupem času sílící indické národní emancipační hnutí vyvrcholilo v roce 1885 založením Indického národního kongresu. Cílem bylo zajistit větší podíl domácího obyvatelstva na správě Indie. V roce 1906 byla vzdělanými muslimy založena Muslimská liga, politická strana, která měla za úkol zlepšit postavení a rozšířit občanská práva muslimského obyvatelstva. Vznikla jako reakce na rozhodnutí Britů rozdělit Indii podle náboženské příslušnosti na východní muslimskou a západní hinduistickou část. Na počátku 20. století Indický národní kongres dosáhl začlenění jednoho guvernéra indického původu do generální rady a několik muslimů se dostalo do lokálních vlád (Otčenášová, 2016).

2.2 Pozitivní důsledky britské kolonizace

Indii byla nadvláda Britů prospěšná v mnoha ohledech. V druhé polovině 19. století v Evropě probíhala průmyslová revoluce, díky které docházelo k importu evropského pokroku i do zemí, které byly v té době pod správou koloniálních velmocí. Do Indie se díky tomu dostal rozvoj základní infrastruktury, jako jsou železnice, dopravní cesty mezi jednotlivými velkými městy, telegrafní síť a přístavy. Důležité je, že tato infrastruktura

vytvořila základ, na kterém je stavěna a modernizována současná dopravní síť v Indii (Piknerová, Šanc, 2014).

Průmyslový pokrok nicméně přispěl i k výraznějším sociálním rozdílům ve společnosti, kde byla síla a moc soustředěna v rukách malé skupiny státních úředníků, obchodníků a představitelů ozbrojených složek. Na druhé straně velký podíl obyvatelstva se potýkal se základními životními problémy. Důsledkem bylo prohloubení neslučitelnosti mezi uvedenými skupinami, vznik protikoloniálních povstání a založení výše uvedeného Indického národního kongresu, který je dodnes nejstarší a největší politickou stranou v zemi (Sumantra, 2013).

Velmi důležitou předností, kterou Indie od Britů obdržela, je anglický jazyk. Tato skutečnost Indii dodnes pomáhá k tomu, aby se stala ekonomickou supervelmocí. V Indii se mluví mnoha jazyky, ale angličtina je prakticky úředním jazykem centrální vlády a mezi vzdělaným obyvatelstvem je velmi rozšířená (Tully, 2012).

2.3 Hlavní představitelé formování indického státu

Indický stát vyhlásil nezávislost na Velké Británii 15. srpna 1947, avšak formálně Indie vznikla až vydáním indické ústavy v roce 1950. Celé teritorium vedlejší britské Indie se rozdělilo na Západní Pakistán, Východní Pakistán a Indii. Dnes je Západní Pakistán znám jako samotný Pakistán a Východní Pakistán představoval dnešní Bangladéš. Vývoj indického státu je poznamenán dlouhými územními spory mezi Indií, Pakistánem a Čínou, které vyplývaly z náboženské a etnické příslušnosti. Tyto spory v oblasti Kašmíru v podstatě nebyly vyřešeny dodnes a dá se říci, že se jedná o nejdéle nevyřešený válečný konflikt moderní historie, který představuje trvalou hrozbu mezi jadernými mocnostmi (Tully, 2012).

2.3.1 Mahátma Gándhí

Mahátma Gándhí byl jedním z největších politických a duchovních vůdců Indie a indického hnutí za nezávislost. Formoval politiku aktivního, ale nenásilného odporu založenou na občanské neposlušnosti, odmítání spolupráce a hospodářské rezistenci. Vznikla také

například Indická národní armáda, která reprezentovala bojovný proud indického obyvatelstva. Základy přechodu k nezávislosti Indie na koloniální správě formoval tzv. Government of India Act, který byl vydán v roce 1935 (Bose, 2013, ProQuest, 2017).

Gándhí zosobňoval výraznou intelektuální a duchovní autoritu, nicméně odmítal jakékoliv politické funkce. V roce 1948 byl na Mahátmu Gándhího spáchán atentán a na jeho následky Mahátma zemřel. Je pravděpodobné, že k prvotnímu faktickému sjednocení Indie dopomohla právě jeho smrt. Díky tomu došlo ke skutečnému sjednocení hinduistů v zemi (Tully, 2012).

2.3.2 Džaváharlál Néhrú

Na vytváření indického státu se významně podíleli také první indický premiér Džaváharlál Néhrú a jeho dcera Indira Gándhí. Tito političtí představitelé se nejvýrazněji podepsali na vybudování sekulárního a demokratického systému Indie (Singh, 2017).

Néhrú chtěl vytvořit z Indie moderní stát na vyspělé úrovni, snažil se o zavedení novodobých výrobních technologií a jeho filozofie se také opírala o masivní industrializaci země a ekonomické plánování. Jak bylo uvedeno výše, v roce 1947 vedlo indického hnutí za nezávislost k osamostatnění Indie a Džaváharlál Néhrú byl 15. srpna téhož roku prohlášen za vůbec prvního indického ministra zahraničních věcí a současně předsedu vlády (Sochorová, 2006).

Události, které výrazně ovlivnily formování Indické republiky, byly také již uvedené územní konflikty s Pákistánem a Čínou, které se nejvíce projevíly v oblastech Džammú a Kašmíru. Džaváharlál Néhrú musel usilovat o sjednocení Indie v jeden samosprávný celek, protože do té doby se území státu rozkládalo na více než pěti stech knížecích států. (Tully, 2012)

V roce 1950 byla vydána první indická ústava a Indie se stala největší demokracií na světě. Jednalo se o specifický typ centrálního plánování, ale byl tu i prostor pro různorodé náboženské skupiny, kterým byla ponechána určitá volnost. Významnou úlohu v ekonomice hrál veřejný sektor, státní plánování v pětiletkách a protekcionismus. První pětiletka z roku 1951 byla zaměřena na vybudování a obnovu železnic a velké výdaje směřovaly do sektoru zemědělství, zejména pak na vybudování zavlažovacích kanálů. Druhá pětiletka z roku

1956 se soustředila na vybudování mohutné základny těžkého průmyslu, na ocelářský, strojírenský a energetický sektor, a na základě toho se země dostala do hospodářského povědomí po celém světě. Na druhou stranu díky masivnímu pumpování vládních peněz do ekonomiky byly zmíněné sektory fakticky znárodněny. Vyústěním toho byl pomalý hospodářský růst, v průměru 3,5 % za rok. V této době měl například Tchaj-wan tempo růstu 12 % za rok, Jižní Korea 10 % za rok (Bose, 2013, Kunešová, Kocourek a kol., 2014).

Indie byla v této době neutrální stát a v roce 1961 se stala členem Hnutí nezúčastněných. Na základě toho mohla, i přes převládající protekcionismus, přijímat finanční vklady například ze zemí NATO. Tyto finance putovaly nejen do již zmíněných sektorů, ale také do nových technologií a kosmického průmyslu. Díky tomu se Indie stala státem ovlivňujícím hospodářský a politický vývoj dalších zemí jižní a jihovýchodní Asie, které byly v té době ještě pod koloniální nadvládou (Bose, 2013, Kunešová, Kocourek a kol., 2014).

2.3.3 Indira Gándhí a Rádživ Gándhí

Po smrti Nehrúa nastoupila na post předsedkyně vlády jeho dcera Indira Gándhí. V zahraničně politické oblasti v období jejího mandátu docházelo ke sbližování se Sovětským svazem. Uvedený vztah vyvrcholil v roce 1971 podepsáním Smlouvy o míru, přátelství a spolupráci. Mimo jiné toto partnerství znamenalo vytvoření protiváhy rostoucímu vlivu Číny, jelikož mezi Indií a Čínou přetrvávaly nevyřešené spory. Díky spojení se Sovětským svazem se Indie stala jadernou a vojenskou mocností, dále s jeho pomocí začala budovat i svůj kosmický program (Bose, 2013, Kunešová, Kocourek a kol., 2014).

Po atentátu na Indiru Gándhí v roce 1984 se stal jejím zástupcem Rádživ Gándhí a svými zkušenostmi z podnikatelské sféry a managementu výrazně přispěl k posílení ekonomiky Indie. Byly důrazně prosazovány politické a ekonomické reformy soustředěné především na nastartování hospodářského růstu a eliminaci korupce. Politický program byl založen na postupném odstraňování bariér v dovozu a cestovním ruchu, přilákání zahraničních investic, uvolnění měnové politiky, reformě vzdělávacího systému, podpoře vědy

a výzkumu, modernizaci telekomunikací, a s tím související expanzi softwarového inženýrství. To vedlo k doposud nejvyššímu tempu růstu ekonomiky Indie, k tomu také klesl počet osob žijících v absolutní chudobě zhruba o 11 %. Rozpad Sovětského svazu a válka v Zálivu poté zapříčinily zvýšení cen ropy v celosvětovém měřítku a Indii situace přivedla až k platební krizi. V roce 1991 byl na Rádžíva Gándhího spáchán atentát, přičemž finanční trhy společně s investory začaly stahovat z Indie svůj kapitál a prohloubila se platební krize (Bose, 2013, Kunešová, Kocourek a kol., 2014).

2.3.4 Manmóhan Singh

Manmóhan Singh, indický ministr financí a pozdější předseda vlády pomohl Indii k razantní hospodářské liberalizaci. Zrušily se schvalovací režimy v oblasti výroby a investic, snižovaly se daně a cla z hodnot dosahujících téměř 300 % na 20 %, řada státních podniků a monopolů byla privatizována, poklesly úrokové sazby a uvolnila se regulace přímých zahraničních investic (PZI). Dále byly budovány zvláštní zóny podnikání se zvýhodněným daňovým režimem a podporoval se rozvoj kapitálového trhu. Uvedené reformy oživily indickou ekonomiku tak, že po zbytek 90. let rostla tempem zhruba 6,3 % ročně. Při růstu populace 1,91 % to znamenalo růst GDP o 4 % na obyvatele za rok. Objemy vývozu za poslední desetiletí 20. století vzrostly o 150 % a dovozy do Indie o 120 %. Budovaly se také silnice společně s další infrastrukturou a významného zvýšení dosáhl i sektor služeb. Na GDP měl podíl 40 % a od 70. let 20. století je sektor služeb nejvýznamnějším zdrojem indické přidané hodnoty. I přesto byla v 80. letech struktura zaměstnanosti odlišná. V primárním sektoru pracovalo přes 60 % indické populace, jen něco málo přes 20 % pracovalo v sektoru služeb. Tento sektor je však náročný na lidský kapitál, je třeba jím zajišťovat informační a komunikační technologie, jako například tvorbu softwaru, design, výzkum, vedení marketingových, daňových, účetních a jiných databází, dále také call centra a help desky. Je pak zřejmé, že tento sektor nemůže zaměstnat pracovní sílu z venkova, uvolněnou ze zemědělského sektoru, požaduje vzdělané zaměstnance. V průběhu 80. let bylo investováno do vysokoškolského vzdělávání a do indických technologických institutů, nicméně jak ekonomiku, tak sociální a kulturní stránku, stále ovlivňuje systém společenských kast (Bose, 2013, Kunešová, Kocourek a kol., 2014).

2.4 Kastovní systém

Indie zrušila kastovní systém už ve své první ústavě, tj. v roce 1950. Neznamená to ale, že by tento systém zmizel úplně. Objevuje se spíše na venkově než v moderních městech, ale pořád je přítomný. Indové se stále žení po linii svých kast. Rozložení kast je následující: První jsou tzv. Bráhmani, vzdělaná vrstva obyvatelstva, do které patří filozofové, kněží, učitelé a náboženští vůdci. Druzí jsou Kšatrijové, válečníci, k nim patří vládci, politikové a další představitelé světské moci. Třetí se nazývají Vaišové, patří sem obchodníci, řemeslníci a zemědělci. Poslední jsou Šúdrové, ke kterým patří hlavně dělníci a sluhové. Ti mají povinnost sloužit vyšším kastám. Mimo kasty stojí tzv. „boží děti“, jak je nazval Mahátma Gandhi. Říká se jim také nedotknutelní. Tito lidé patří na dno společnosti jako prádáci, počišťovači, zkrátka vykonávající práci, kterou by nikdy pravověrný hinduista nevykonával a ani se na ni nepodíval. To například vysvětluje, proč v indických podnicích, a dokonce i v zahraničních pobočkách, existuje velké množství zaměstnanců, tolik tzv. „pomocníků pomocníků“. Tímto personální politika působí proti nezaměstnanosti, ale také se jedná o to, že některé práce a úkony zkrátka členům vybraných kast nepřísluší a musejí je za ně vykonávat níže postavení. Dokonce i v samotném centru modernizace, v Novém Dillí, jsou v novinách Sunday Times vyhrazeny celé strany sňatkovým inzerátům členěným podle kast (Němec a kol., 2007).

3. Aplikační část

Aplikační část se nejprve zaměřuje na strukturu a vývoj ekonomiky Indie v jednotlivých obdobích. Mnohé ukazatele, jako například hrubý domácí produkt (GDP), by však neměly příslušnou vypovídací schopnost, pokud by nebyly porovnány s jiným státem. Jako vhodný reprezentant se nabízí Čína nejen proto, že je též řazena mezi rozvojové země, ale jak je možné vidět na následujícím grafu (obrázek 1 na straně 31), výchozí pozice obou států z hlediska vývoje GDP byla v roce 1990 srovnatelná. Použité jsou stále ceny roku 2011, hodnota je v dolarech v paritě kupní síly (PPP). Druhá část je soustředěna na aplikaci výpočtových metod k zjištění komparativní výhody, která byla představena v teoretické části. Bude využita metoda projevené symetrické komparativní výhody (RSCA). Důvodem je její snadné vysvětlení a relativně nenáročný výpočet.

3.1 GDP Indie, jeho struktura a vývoj

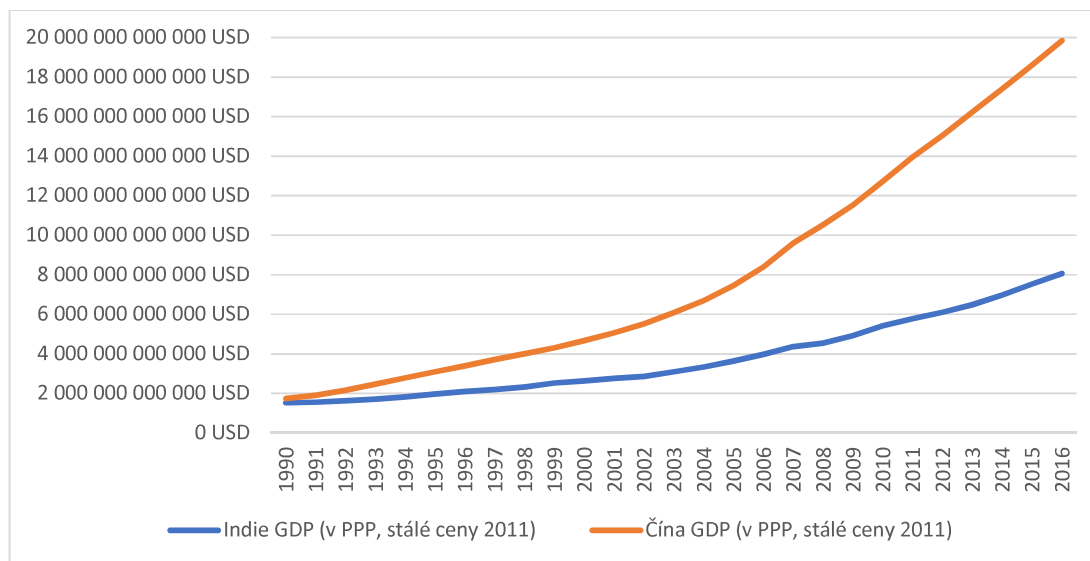
Podle výše GDP (přepočteného na americké dolary dle parity kupní síly) je Indie v dnešní době třetí největší ekonomikou na světě, hned po USA a Číně. Mezi rozvojovými zeměmi Indie zaujímá po Číně druhou příčku (Kunešová, Kocourek a kol., 2014).

3.1.1 Růst GDP Indie

Výchozí pozice v roce 1990 byla u obou států na téměř stejné úrovni. Indie společně s Čínou bývaly motorem světového hospodářství a ještě v 17. století společně generovaly až 70 % světového GDP. Poté byla čínská ekonomika kvůli průmyslové revoluci v Evropě a boomu ve Spojených státech značně upozaděna (ve srovnání např. s USA). V případě Indie se situace v době průmyslové revoluce také dramaticky změnila. Indie byla pod nadvládou Velké Británie a její podíl na celosvětovém důchodu se propadl z 24,43 % v roce 1700, kde byl srovnatelný s podílem Evropy, na 3,8 % v roce 1952 (Kunešová, Kocourek a kol., 2014).

Toto období s sebou přineslo budování tzv. smíšené ekonomiky, kde hrál velkou roli například protekcionismus a regulace hospodářských procesů. Obchod zůstal deregulovaný, ale jak bylo popsáno v kapitole 2.3.2, sektory jako těžbařský

a ocelářský, společně s telekomunikacemi a pojišťovnictvím byly znárodněny. To všechno přineslo pomalý hospodářský růst (Kunešová, Kocourek a kol., 2014). V 90. letech se z toho Indie pomalu vzpamatovávala a její hospodářský růst byl plynulý bez výraznějších výkyvů, byť stále poměrně pomalý, zejména ve srovnání s Čínou.

Obrázek 1: Vývoj GDP Indie a Číny v období 1990-2016

Zdroj: vlastní, na základě dat z (WB, 2017)

Za zmínku stojí rok 1991, u kterého lze pozorovat pokles hospodářského růstu Indie. V tomto roce byl zavražděn indický politik Rádžív Gándhí a finanční trhy společně s investory začaly z Indie stahovat svůj kapitál. Na základě toho se Indie dostala do platební krize. Tato skutečnost však pomohla nastartovat rozsáhlé reformy, uskutečněné za vlády Manmóhana Singha, které byly popsány v kapitole 2.3. Podíl Indie na globálním GDP se díky tomu rozšířil z 2,9 % v roce 1990 na 3,8 % v roce 2000. Z grafu je patrné, že v letech 2001-2002 se v indickém hospodářství projevovalo mírné zpomalení, způsobené zejména splasknutím americké IT bubliny². Od roku 2003 však meziroční tempo růstu reálného GDP

² Internetová horečka, nebo také internetová bublina (v orig. dot-com-bubble) popisovala rozmach společností snažících se zaujmout co největší podíl na internetovém trhu dříve, než se stane masovou záležitostí. Tyto firmy s vidinou ohromných zisků lákaly investory. Ceny jejich akcií tak výrazně vzrostly, a to bez ohledu na to, že společnosti v té době neprodukovaly v podstatě žádné příjmy. Přesvědčení o skvělé příležitosti dot-com firem vytrvalo od vydání optimistické zprávy Ministerstva obchodu USA o budoucnosti internetových projektů v roce 1996 až do roku 2001, kdy bublina splaskla.

přesáhlo 8 % hranici a vrcholilo na 9,8 % v roce 2007. V témže roce propukla v Americe hypoteční krize, která v roce 2008 přerostla ve světovou finanční krizi a jak indická, tak čínská ekonomika, zaznamenala zpomalení tempa růstu hospodářství. Finanční krize však nezastavila příliv zahraničních investic do Indie, která tak dále přitahovala zahraniční kapitál. Například v letech 2008-2012 přiteklo do indické ekonomiky 165,7 mld. USD. Také Indie sama začala investovat do zahraničí, především pak na africkém kontinentu, kde v roce 2013 výše jejích investic dosáhla 50 mld. USD (Kunešová, Kocourek a kol., 2014, Němečková, 2011).

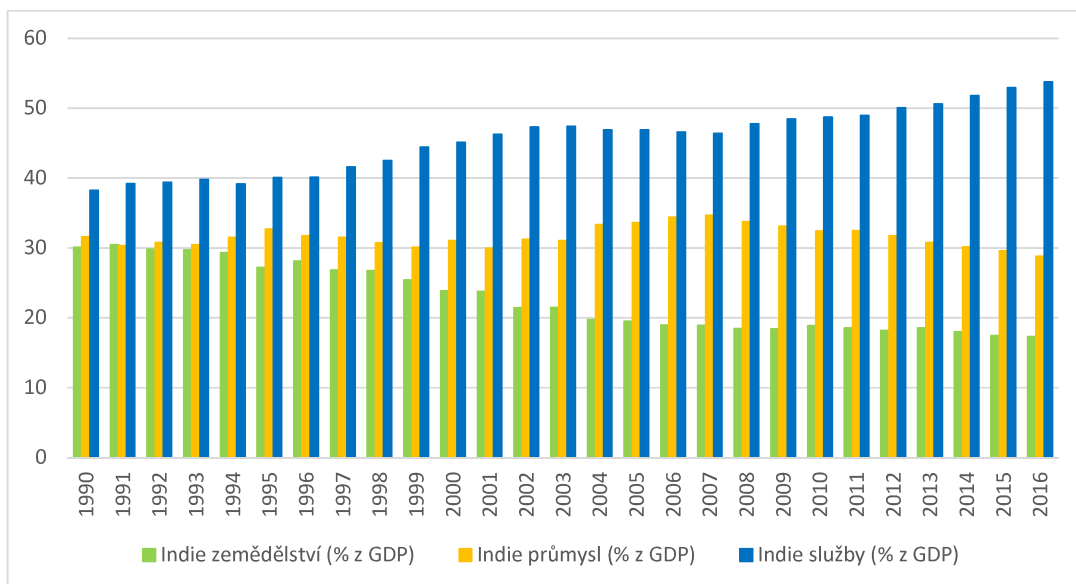
Po nástupu nového předsedy vlády N. Módího v roce 2014 v Indii znatelně vzrostla investorská a podnikatelská důvěra. V letech 2015-2016 tak Indie zaznamenala výrazně vyšší objem přímých zahraničních investic (PZI) než v předchozích letech a také tempo růstu její ekonomiky nabralo větší dynamiku (CzechTrade, 2017).

3.1.2 Základní struktura GDP Indie

Jak již bylo uvedeno výše, za vlády Manmóhana Singha v roce 1991 byla zahájena liberalizace ekonomiky. Výrazně se tak změnila struktura tvorby GDP. Průmyslový sektor se otevřel účasti zahraničních investorů a výrazné změny se projeví v sektoru služeb. Ten v roce 2000 generoval již 45 % GDP Indie, zatímco zemědělství vytvářelo 24 % a průmysl 31 %. Indie vsadila na sektor služeb a tím se výrazně odlišuje od ostatních rozvojových zemí, které se zaměřily spíše na rozvoj těžebního a zpracovatelského průmyslu. Podařilo se jí vybudovat síť sofistikovaných servisních center pro transnacionální korporace (software, call centra, help desky, design, výzkum, vedení různých databází apod.) a vytvořila tak z exportu služeb významný zdroj příjmů. Prvním střediskem IT služeb v Indii bylo Bengalúru, v němž americká firma Texas Instruments otevřela svou filiálku. Do konce 20. století Bengalúru zaměstnávalo 150 tisíc IT specialistů a výše exportu výpočetních a informačních služeb dosáhla 4 mld. USD ročně. Je tedy možné tvrdit, že Indie je první

Většina firem zkrachovala a ty, které přežily, uspěly za cenu obrovského snížení nákladů, hromadného propouštění a dalších úspor. Tyto firmy však převzaly poměrně pevné místo na internetovém trhu. Lze mezi ně zahrnout například eBay.com, Yahoo.com nebo Amazon.com (Smrčka, 2013).

velkou rozvojovou zemí, která k nastartování rozvoje použila intelektuální a mozkovou kapacitu, jelikož průmysl v tomto směru zůstává v pozadí. Důvody této specifické rozvojové dráhy mohou být následující. Jako první je rigidní trh práce, na kterém je z pohledu rozvoje sektoru služeb důležité opatření, podle kterého mají výrobní podniky zaměstnávající více než 100 zaměstnanců zakázáno propouštět bez souhlasu úřadů. To je neatraktivní pro zahraniční investory, a také to vede k přezaměstnanosti. Nicméně, v sektoru služeb toto opatření neplatí. Druhým důvodem je dlouhodobá podpora vysokoškolského vzdělávání (zhruba od poloviny 80. let). Nyní každým rokem získá vysokoškolský diplom zhruba 2,8 milionu absolventů. Důležitý je také fakt, že indická populace mluví anglicky, tudíž často mohou být využívány podobné učebnice jako v USA. Nesporná výhoda Indie je také to, že její společnost je velmi mladá, počet práceschopného obyvatelstva roste tempem vyšším než 2 % ročně. Posledním důvodem je intenzivní rozvoj informačních a komunikačních technologií (ICT) a outsourcingu, který umožnil transnacionálním korporacím zaměstnat miliony vysokoškolsky vzdělaných a anglicky mluvících indů ve službách (Kunešová, Kocourek a kol., 2014, Fárek, Kraft, 2012).

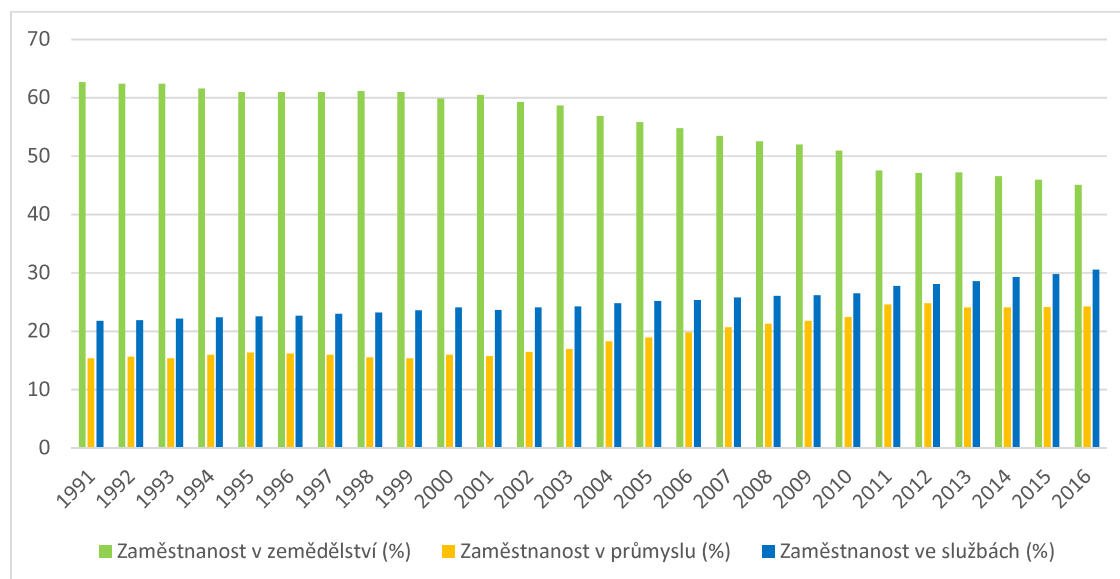
Obrázek 2: Struktura GDP Indie v období 1990-2016

Zdroj: vlastní, na základě dat z (WB, 2017)

Struktura tvorby GDP z roku 1990 v poměru: 30,09 % v zemědělství, 38,2 % v průmyslu a 31,71 % v sektoru služeb se změnila na poměr: 17,3 % v zemědělství, 28,8 % v průmyslu a 53,8 % ve službách v roce 2016. Struktura zaměstnanosti v jednotlivých sektorech je ale

zcela odlišná. V primárním sektoru bylo ještě v roce 2000 zaměstnáno okolo 60 % Indů, v sekundárním sektoru pracovalo 16 % obyvatel a 24 % tvořilo služby. V roce 2016 klesla zaměstnanost v zemědělství na 45 %, v průmyslu stoupla na 24 % a v sektoru služeb vystoupala na 30,6 % obyvatel.

Přítom služby jsou na lidský kapitál náročný sektor. Je tedy zřejmé, že Indie nedokáže zaměstnat uvolněnou venkovskou pracovní sílu ze slábnoucího zemědělského sektoru. Proto Indie, jak bylo zmíněno výše, od 80. let dlouhodobě investuje do vysokoškolského vzdělávání a do podpory technologických institutů (Kunešová, Kocourek a kol., 2014). Na obrázku 3 lze pozorovat, že struktura zaměstnanosti v zemědělství sice klesá, ale v porovnání s předchozím obrázkem je oproti stále stoupajícímu produkčnímu výkonu sektoru služeb pořád neúměrně vysoká.

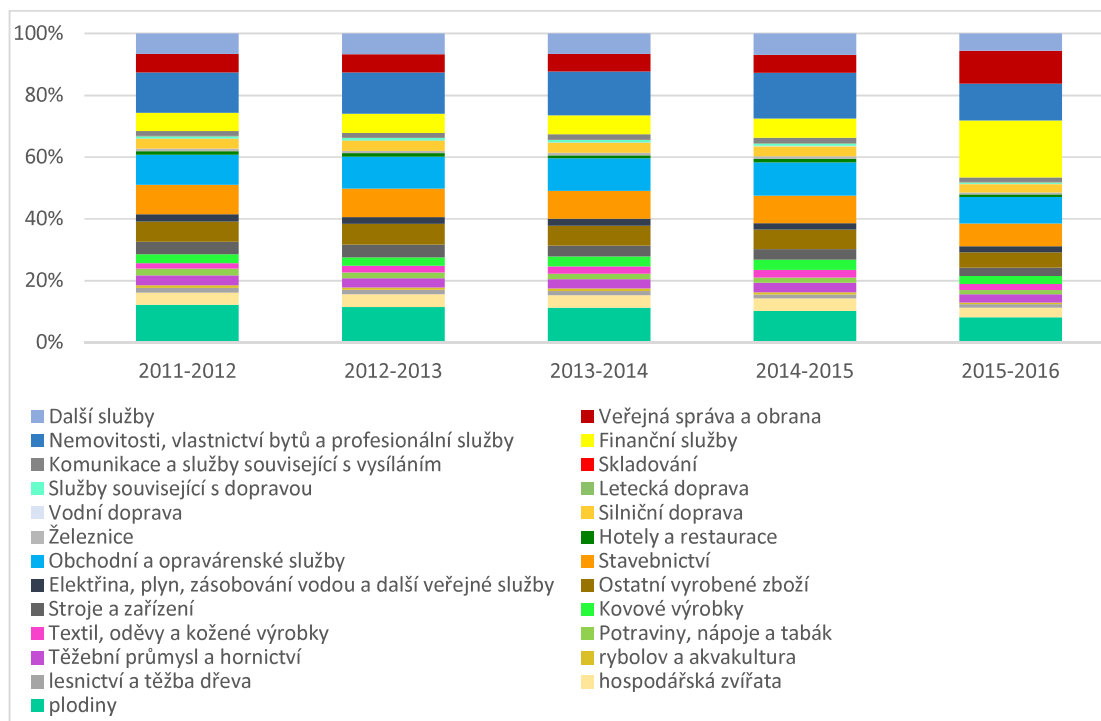

Obrázek 3: Struktura zaměstnanosti Indie v období 1991-2016
Zdroj: vlastní, na základě dat z (WB, 2017)

3.1.3 Struktura přidané hodnoty jednotlivých odvětví Indie

Následující graf (obrázek 4 na straně 35) prezentuje podíl 26 jednotlivých sektorů na GDP Indie za období 2011 až 2016. Sektor finančních služeb tvořil ještě v roce 2011 podíl zhruba 6 % na GDP. V roce 2016 tento podíl vystoupal až na necelých 20 %, tudíž tvoří nejvýznamější část celkového GDP. Patří sem zejména banky, pojišťovny, nebankovní

finanční společnosti, penzijní fondy, podílové fondy a další. Největší podíl na tomto sektoru mají ale banky, které tvoří více než 64 % celkových aktiv. Markantní nárůst finančních služeb je výsledkem dlouhodobé snahy indické vlády o podporu a liberalizaci tohoto sektoru. Indická vláda a rezervní banka Indie přijaly například opatření, která usnadňují malým a středním podnikům přístup k finančním prostředkům. Zejména se jedná o záruky úvěrových fondů pro malé podniky, vydání pokynů bankám na zajištění a zřízení Agentury pro rozvoj a refinancování mikropodniků (Micro Units Development and Refinance Agency) (IBEF, 2018).

Obrázek 4: Podíl jednotlivých sektorů na GDP
Zdroj: vlastní, na základě dat z (Statistical Year Book India, 2017)

Velký podíl na GDP mají také nemovitosti, vlastnictví bytů a profesionální služby, do kterých patří zejména služby v oblasti informačních a komunikačních technologií (ICT) (IBEF, 2018). Jejich podíl na GDP je ve sledovaném období spíše plynulý, mezi jednotlivými lety se pohybuje okolo 14 % (Statistical Year Book India, 2017).

Příliv soukromých kapitálových investic do kancelářských a ICT nemovitostí vzrostl mezi lety 2014 a 2017 o 150 %. Indie dokonce získala třetí místo v žebříčku deseti nejlepších

zemí v certifikaci LEED³ a stavebnictví v Indii v období 2000-2017 získalo zahraniční kapitál v podobě přímých zahraničních investic (PZI) ve výši 24,67 miliardy USD. V oblasti ICT služeb se Indie v letech 2016-2017 stala nejvýznamějším místem na světě, o čemž svědčí podíl 55 % na poskytování těchto služeb v celosvětovém měřítku. Indie je také nejpříznivější offshoringovou destinací pro IT společnosti z celého světa. Příjmy z exportu IT průmyslu dosahovaly v roce 2016 výše 150 miliard dolarů (IBEF, 2018).

Důvody, proč se Indie stala offshoringovou destinací velkých společností, mohou být následující: Indická pracovní síla je velmi technicky a profesionálně talentovaná a může se chlubit tím nejlepším v technologické infrastruktuře. Indie poskytuje konzistentní služby špičkové kvality a nabízí flexibilní cenové možnosti, například v případě call center poskytuje vysoce kvalifikovanou manažerskou péči o zákazníky, a to 24 hodin denně, 7 dní v týdnu. Indická vláda je velmi stabilní a nabízí atraktivní IT strategie. Největší společnosti, které využívají offshoringu v Indii, jsou například Microsoft, Ford Motor Company (FMC), American Express (AmEx), General Electronics (GE) a další (Pais, 2017).

Dalším významným sektorem je veřejná správa a obrana. Zatímco v roce 2011 byl její podíl na celkovém GDP okolo 6 %, v roce 2016 byl tento podíl už 11,4 %, zvýšil se tedy téměř na dvojnásobek. Podle ITA (2017) Indie vlastní třetí největší počet ozbrojených sil na světě.

Sektory, které mají stále významný podíl na celkovém GDP, ale lze u nich ve sledovaném období pozorovat mírný pokles, jsou obchodní a opravárenské služby a stavebnictví. Na začátku sledovaného období mělo stavebnictví přibližně 9,6% podíl na GDP Indie, v roce 2016 je to však jen 7,7 %. Obchodní a opravárenské služby měly v roce 2011 přibližně stejný podíl jako stavebnictví, v roce 2016 ale měly o jeden procentní bod méně (Statistical Year Book India, 2017).

³ Certifikace LEED, neboli Leadership in Energy and Environmental Design, v překladu Vedení v oblasti energetiky a životního prostředí, je mezinárodně uznávaná značka kvality v oblasti nemovitostí. Poskytuje ověření, že dům nebo soubor budov byl navrhnout a vybudován se zaměřením na vysoké požadavky v oblastech zdraví lidí a životního prostředí. Zaměřuje se například na energetickou efektivnost, úsporu vody, kvalitu vnitřního prostředí, vhodné stavební materiály a další (USGBC, 2018).

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, zaměstnanost v sektoru zemědělství stále převyšuje zaměstnanost v sektoru služeb i přesto, že služby mají tak velký podíl na celkovém GDP. V období 2011-2016 lze zaznamenat, že v jednotlivých sektorech zemědělství, jako jsou plodiny, hospodářská zvířata, rybolov a lesnictví, klesá jejich podíl na celkovém GDP. Stejně jako u nich ve sledovaném období klesá zaměstnanost, která naopak stoupá u služeb (obrázek 3 na straně 34). Nejvýznamějším, nicméně oslabujícím, sektorem v oblasti zemědělství je v Indii pěstování plodin, podle IBEF (2018) zejména rýže a pšenice. V roce 2011 mělo pěstování plodin poměrně vysoký podíl na GDP, a to přibližně 12%. Ke konci sledovaného období podíl klesl na 8,6 %.

3.2 Mzdové náklady Indie v porovnání s Čínou

Před samotným výpočtem komparativní výhody je ještě zajímavé se podívat na srovnání průměrných mezd v Indii a Číně, společně se mzdami v jednom z dominantních sektorů Indie, a to v ICT. V obou případech jsou hodnoty přepočteny také podle parity kupní síly (PPP), která umožňuje přesnější srovnání skutečné socio-ekonomické úrovně. V následující tabulce lze vidět srovnání průměrné měsíční mzdy celé ekonomiky Indie a Číny, a také srovnání průměrné měsíční mzdy v ICT sektoru obou zemí (v přepočtu na americké dolary podle průměrného směnného kurzu za rok 2016).

Tabulka 4: Porovnání průměrné měsíční mzdy Indie a Číny (2016)

	Indie	Čína
Průměrná měsíční mzda	252 USD	893 USD
Průměrná měsíční mzda v ICT	834 USD	1515 USD

Zdroj: vlastní, na základě dat z (TradingEconomics, 2018, CEIC, 2018)

Průměrná měsíční mzda v indické ekonomice je přibližně 3,5 krát nižší než celková průměrná mzda v Číně. Poměr mezd obou zemí v oblasti ICT se neliší tak markantně jako v předchozí variantě, Indie má v tomto sektoru mzdy nižší zhruba 1,8 krát.

V ICT sektoru se však výše průměrných mezd v Indii pohybuje na podstatně vyšší úrovni, než je tomu u celkových průměrných mezd v této zemi. Zaměstnanci ICT sektoru v Indii si vydělají zhruba 3,3 krát více, než zaměstnanci s průměrnou měsíční mzdou. V Číně je tento poměr podstatně menší, zaměstnanci ICT sektoru si vydělají přibližně jen 1,7 krát

více oproti zaměstnancům s průměrnou měsíční mzdou v Číně (TradingEconomics, 2018, CEIC, 2018)

Přepočtem podle parity kupní síly (PPP) se poměr výše mezd změní. V následující tabulce je možné přesněji pozorovat socio-ekonomickou úroveň obou zemí.

Tabulka 5: Porovnání průměrné měsíční mzdy Indie a Číny, PPP (2016)

	Indie	Čína
Průměrná měsíční mzda, PPP	440 USD	508 USD
Průměrná měsíční mzda v ICT, PPP	746 USD	1704 USD

Zdroj: vlastní, na základě dat z (CEIC, 2018)

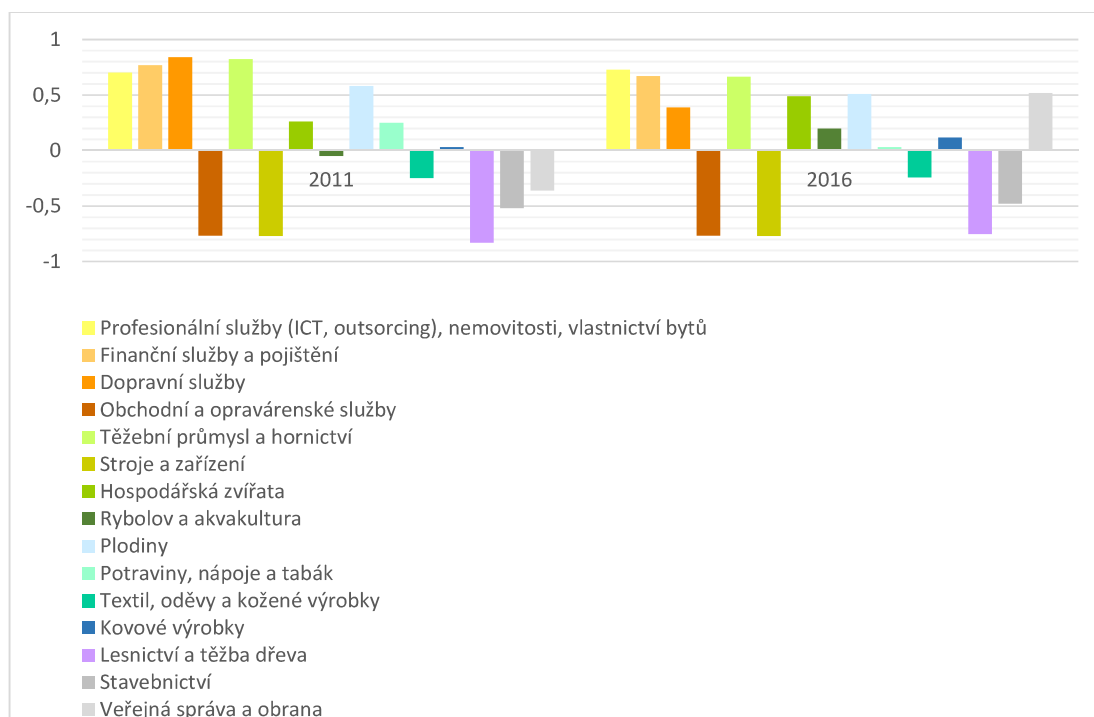
Z tabulky lze vyčíst, že celková průměrná měsíční mzda v Indii už není 3,5 krát nižší než čínská, ale je pouze 1,15 krát nižší. Při porovnání průměrné mzdy v oblasti ICT v paritě kupní síly si zaměstnanci v Indii vydělávají více než o polovinu méně, než zaměstnanci ICT sektoru s průměrnou mzdou v Číně. Tyto závěry však nenaznačují, že by úspěšnost indické ekonomiky, zejména v sektoru služeb, byla postavena na levné a hojné pracovní síle. Poměr indických nákladů na práci v sektoru služeb, konkrétně ve sledovaném sektoru ICT, je o poznání vyšší, než v případě výše průměrných mezd. Tento sektor tedy vykazuje poměrně vysoké náklady na práci. Jak ale bylo uvedeno v kapitole 3.1.2, zemědělský sektor je v oblasti počtu pracovní síly stále dominantní, a tato pracovní síla je ohodnocována menší než průměrnou mzdou. Avšak na základě rozsáhlých investic Indie do vzdělávání by se množství kvalifikovaných pracovníků pracujících v oblasti služeb mělo zvýšit, úměrně s tím budou stoupat celkové náklady na práci v tomto sektoru (CEIC, 2018).

3.3 Projevené komparativní výhody Indie vs. Číny

Důvod použití indexu RSCA pro výpočet projevené komparativní výhody, stejně jako způsob jeho použití, byl popsán v kapitole 1.5.2. V následujícím grafu jsou znázorněny komparativní výhody (respektive nevýhody) ve vybraných exportních sektorech Indie. K interpretaci je použit začátek sledovaného období (rok 2011) a konec tohoto období (2016).

Komodity, u kterých je vypočtená hodnota kladná (v intervalu od 0 do 1), však současně nejsou ty, které Indie vyváží ve větším množství než Čína. Jejich export v Indii pouze tvoří

větší nebo menší podíl na celkovém exportu Indie. Vypočtené hodnoty v intervalu od 0 do 1 rovněž nevyjadřují konkrétní podíl těchto komodit na celkovém exportu Indie, ale ukazují, jak silně se komparativní výhoda (respektive nevýhoda) v konkrétních sektorech projevuje (Sankot, 2015).

Obrázek 5: Srovnání RSCA v letech 2011 a 2016 ve vybraných exportních sektorech Indie
Zdroj: vlastní, na základě dat z (OEC, 2018, Trading Economics, 2018)

Z grafu je patrné, že v roce 2011 měla Indie komparativní výhodu v poměrně velkém množství sektorů. Konec zkoumaného období (2016) je však o něco méně příznivý. Více než v polovině sektorů se kladná hodnota v intervalu od 0 do 1, která značí intenzitu komparativní výhody, snížila (OEC, 2018, Trading Economics, 2018)

V roce 2011 měla Indie největší komparativní výhodu v dopravních službách, které zahrnují železnice, silniční dopravu, leteckou dopravu a vodní dopravu. Podle WB (2011) je v Indii dominantní silniční doprava. Hustota sítě silnic se v Indii pohybuje okolo 0,65 km silnic na kilometr čtverečný, což je srovnatelné s USA (0,66 km) a výrazně na lepší úrovni než v Číně, která má pouze 0,16 km silnic na kilometr čtverečný. Většina indických silnic však nemá takovou kvalitu, jako například USA, a proto vyžadují rozsáhlé investice (WB, 2011).

Významnou roli v dopravním sektoru hrají také indické přístavy, které se v roce 2011 na hodnotě zahraničního obchodu Indie podílely z 67 % (WB, 2011). Indické přístavy jsou hojně využívány v souvislosti s rostoucím zahraničním obchodem ropných produktů, v roce 2011 dokonce indické přístavy manipulovaly s kontejnerovou dopravou v objemu 9 milionů tun TEU⁴. Očekává se, že do roku 2025 kontejnerová doprava dosáhne 4,5 násobku současného objemu. Už v roce 2011 byly ale indické přístavy přetížené a rovněž vyžadují rozsáhlé investice, aby byly schopny zvýšit kapacitu a uspokojit rostoucí poptávku (WB, 2011). Z grafu je patrné, že v roce 2016 klesla komparativní výhoda indického dopravního sektoru více než o polovinu. Důvodem může být nedostatečná výše investic v celém dopravním sektoru, a tudíž neuspokojení rostoucí poptávky v tomto odvětví.

Druhou největší komparativní výhodu měla Indie v roce 2011 v těžebním průmyslu a hornictví, zejména pak ve vývozu ropných produktů, jejichž podíl byl v tomto roce podle OEC (2018) 19 % celkového vývozu. Na konci sledovaného období se komparativní výhoda v tomto sektoru mírně snížila, avšak stále hraje velkou roli.

Dalším významným sektorem s projevenou komparativní výhodou jsou v roce 2011 finanční služby a pojištění, do něhož významně přispívá bankovní sektor zmíněný v kapitole 3.1.3. Jeho podíl na konci sledovaného období (v roce 2016) se snížil jen mírně a stále se pohybuje mezi třemi nejsilnějšími komparativními výhodami Indie (OEC, 2018, Trading Economics, 2018)

Profesionální služby, jako ICT a outsourcing, byly v roce 2011 čtvrté v pořadí nejvyšších komparativních výhod Indie. Jejich intenzita dosahovala v intervalu od 0 do 1 hodnoty 0,704. V roce 2016 se ale pozice tohoto sektoru změnila a s hodnotou 0,73 v intervalu od 0 do 1 profesionální služby vykazují v současnosti největší projevenou komparativní výhodu indické ekonomiky (OEC, 2018, Trading Economics, 2018).

Sektorem, ve kterém se komparativní výhoda mezi lety 2011 a 2016 značně zvýšila, jsou hospodářská zvířata. Je všeobecně známo, že v Indii jsou krávy posvátné. Nicméně, export

⁴ Objem kontejnerové přepravy se udává v jednotkách TEU (Twenty-foot Equivalent Unit). Je ekvivalentem pro jeden dvacetistopý kontejner (LogisticsGlossary, 2018).

hovězího masa tvoří značnou část celkového exportu v tomto sektoru. V roce 2011 dosahovala intenzita komparativní výhody tohoto odvětví hodnoty 0,26, ale v roce 2016 se komparativní výhoda zvýšila skoro dvojnásobně, a to na hodnotu 0,48. Podle OEC (2018) měl v roce 2016 sektor hospodářských zvířat podíl na celkovém exportu zhruba 5,3 %, z něhož přibližně 1,5 % tvořil vývoz hovězího masa.

Komparativní výhoda indické ekonomiky v sektoru plodin má ve sledovaném období klesající tendenci, ale pokles není nijak markantní. Oproti tomu komparativní výhoda v exportu potravin, nápojů a tabáků klesla z hodnoty 0,25 v roce 2011 na hodnotu 0,032. Je možné, že v dalších letech tato hodnota v tomto sektoru ještě klesne a z komparativní výhody se pro Indii stane komparativní nevýhodou (OEC, 2018, Trading Economics, 2018).

V sektoru kovových výrobků si naopak Indie mezi lety 2011 a 2016 polepšila. Intenzita komparativní výhody se projevovala na začátku sledovaného období v intervalu od 0 do 1 na hodnotě pouze 0,03, ale v roce 2016 se zvýšila na 0,12. Podle IndiaToday (2018) se Indie v posledních letech stala čtvrtým největším výrobcem oceli na světě. Je tedy možné, že komparativní výhoda v tomto sektoru bude v dalších letech ještě posilovat.

Indie má naopak ve srovnání s Čínou komparativní nevýhodu v sektoru obchodních a opravárenských služeb. Tento sektor sice vykazuje poměrně značný podíl na celkovém GDP indické ekonomiky, ale není současně sektorem, ve kterém má Indie komparativní výhodu. Čínská ekonomika si v tomto sektoru vede o poznání lépe. Komparativní nevýhodu má indická ekonomika také ve vývozu strojů a zařízení, mezi lety 2011 a 2016 se její intenzita výrazně nezměnila. Podle ExportGenius (2017) zabírá Čína první místo v žebříčku deseti největších světových vývozců strojů a zařízení. Indie se však v tomto žebříčku nevyskytuje. Lze tedy usuzovat, že ve srovnání s čínskou ekonomikou znamená tento sektor pro Indii skutečnou komparativní nevýhodu.

V sektoru textilu, oděvů a kožených výrobků si Indie ve srovnání s Čínou také nestojí příliš dobře. Sice se podle TNN (2014) Indie stala druhým největším vývozcem textilu na světě (hned po Číně), ale čínský vývoz textilu je téměř sedmkrát větší než indický. Z porovnání těchto dvou zemí je tedy patrné, že Indie má v tomto sektoru ve sledované období komparativní nevýhodu. Ačkoliv ne tak intenzivní, jako například u vývozu strojů a zařízení.

Stavebnictví se podle grafu (obrázek 4 na straně 35) poměrně značně podílí na celkovém GDP Indie. Komparativní výhodu však Indie v tomto sektoru nemá. V intervalu od 0 do -1 byla jeho hodnota -0,519 v roce 2011 a v roce 2016 se zlepšila jen nepatrně, a to na hodnotu -0,48, v průběhu sledovaného období se tedy v tomto sektoru projevuje komparativní nevýhoda (OEC, 2018, Trading Economics, 2018).

Sektory, ve kterých se v roce 2011 projevovала komparativní nevýhoda, a v roce 2016 se změnilы na komparativní výhodu, jsou rybolov a akvakultura společně s veřejnou správou a obranou. V případě rybolovu a akvakultury byla v roce 2011 komparativní nevýhoda pouze nepatrná, a to v hodnotě -0,05. Podle OEC (2018) podíl tohoto sektoru na celkovém vývozu byl pouze 1,12 %. V roce 2016 však tento podíl vzrostl na 2,35 % a projevila se zde komparativní výhoda s kladnou hodnotou 0,2.

Největší skok mezi projevenou komparativní výhodou a nevýhodou se však projevuje u veřejné správy a obrany. Zatímco v roce 2011 měla komparativní nevýhoda v tomto sektoru hodnotu -0,36 a podle OEC (2018) podíl na celkovém exportu nedosahoval ani jednoho procenta, v roce 2016 se situace zcela změnila. Komparativní nevýhoda se změnila v komparativní výhodu, která dosahuje hodnoty 0,52. Tanwar (2017) uvádí, že Indie v sektoru obrany podniká v současné době velké kroky v exportu zbraní, aby zvýšila své zapojení do mezinárodního obchodu. Na jedné straně se indická ekonomika v minulých letech výrazně soustředila na import zbraní, zejména od největších světových exportérů, jako jsou USA, Rusko a Čína. Ti společně představují 62 % celkového vývozu zbraní na světě, což je stále daleko nad úrovní Indie. Na druhé straně se Indie zaměřuje na vývoz zbraní například do Nepálu, Ománu a Afghánistánu a směřuje tím ke stabilnějšímu a odvážnějšímu postavení v oblasti vývozu zbraní. Také členství v organizaci MTCR⁵ (Missile Technology Control Regime) od června 2016 může změnit postavení Indie a usnadnit jí přístup k inovacím a technologicky vyspělým systémům pro obranné, ale

⁵ MTCR, neboli „Missile Technology Control Regime“, v překladu „Režim kontroly raketových technologií“, je neformální a dobrovolné partnerství mezi 35 zeměmi. Tento režim kontroly vývozu zabráňuje šíření raket a souvisejících technologií, které jsou schopny přenášet zatížení více než 500 kilogramů na vzdálenost 300 kilometrů a více, nebo poskytovat jakýkoli druh zbraní hromadného ničení (Davenport, 2017).

i kosmické programy (Tanwar, 2017). Těmto aspektům lze přisuzovat zvýšení komparativní výhody Indie v sektoru veřejné správy a obrany.

Síla intenzity projevených výhod se tedy ve sledovaném období (od roku 2011 do roku 2016) změnila následovně. V roce 2011 byly tři největší projevené komparativní výhody Indie dopravní služby, těžební průmysl a hornictví společně s finančními službami a pojištěním. V roce 2016 je situace odlišná. Největší projevenou komparativní výhodou se stal sektor profesionálních služeb, jako jsou ICT a outsourcing. Druhou největší komparativní výhodou má Indie v poskytování finančních služeb a pojištění. Třetí nejintenzivnější komparativní výhoda Indie spočívá v těžebním průmyslu a hornictví, zejména pak ve vývozu ropy (OEC, 2018, Trading Economics, 2018).

Sektory s největší projevenou komparativní výhodou indické ekonomiky jsou současně těmi odvětvími, které vykazují nejvyšší průměrné náklady na práci v Indii. Na jedné straně je podle (CEIC, 2018) odvětví ICT služeb a outsourcingu nejlépe platově ohodnocené odvětví v Indii. Na druhé straně je to i podle grafu (obrázek 5 na straně 39) sektor s největší projevenou komparativní výhodou za rok 2016. Lze tedy usuzovat, že za úspěšností indické ekonomiky stojí intelektuální a kvalifikovaní pracovníci s nejvyššími průměrnými mzdami v Indii (OEC, 2018, CEIC, 2018).

Závěr

V úvodu této práce byl stanoven cíl identifikovat strukturální změny komparativních výhod indické ekonomiky v mezinárodním obchodě a prokázat, zda jsou založeny především na levné a početné pracovní síle. K jeho dosažení bylo třeba vyřešit výzkumnou hypotézu komparativní výhody v mezinárodním obchodě vycházející z levné a hojné pracovní síly. První část práce je zaměřena na vysvětlení teoretických pojmů, které jsou nezbytné k pochopení aplikační části. Nejdříve je popsán vývoj mezinárodního obchodu a vysvětlen postup při výpočtu komparativních výhod. Následně je popsán vývoj indické ekonomiky od dob anglické kolonizace až po současnost. Aplikační část se zabývá vývojem GDP Indie a strukturou přidané hodnoty jednotlivých odvětví. V poslední řadě je popsána výše průměrných mezd Indie v porovnání s Čínou, a nakonec jsou vyčísleny největší komparativní výhody indické ekonomiky a jejich vývoj v čase.

K porozumění specifickému růstu indické ekonomiky je třeba mít na paměti její počáteční pozici v rámci sledovaného období. V roce 1990 byl indický GDP v paritě kupní síly (PPP) na téměř stejné úrovni jako čínský GDP v paritě kupní síly (PPP). Za pouhých 26 let však Indie dokázala vyzdvihnout svou ekonomiku až na pozici třetí největší ekonomiky světa (podle výše GDP přepočteného na americké dolary dle parity kupní síly), po USA a Číně. Dosáhla toho především díky razantní hospodářské liberalizaci a rozsáhlým investicím v oblasti vzdělávání. Tím se průmyslový sektor otevřel účasti zahraničních investorů a výrazně podporován byl i sektor služeb, který byl už v roce 2000 dominantním sektorem v podílu na celkovém GDP indické ekonomiky. Indie jako jediná rozvojová země vsadila na sektor služeb a jeho export dnes tvoří nejvýznamější zdroj příjmů této ekonomiky. Například v sektoru finančních služeb, jako jsou bankovníctví a pojišťovnictví, se hodnota indického exportu od roku 2011 více než ztrojnásobila.

Indie má ve srovnání s Čínou prokazatelnou komparativní výhodu ve značném množství sektorů, zejména pak v sektoru služeb. Nejsilnější komparativní výhodu měla Indie v roce 2011 v dopravních službách. V důsledku nedostatečných investic do tohoto sektoru došlo pravděpodobně k neuspokojení rostoucí zahraniční poptávky a tím ke snížení indické komparativní výhody. V roce 2016 se stal nejsilnější komparativní výhodou indické ekonomiky

sektor profesionálních služeb, jako jsou ICT a outsourcing. Je tomu tak díky tomu, že se Indie podílí z 55 % na exportu služeb v oblasti ICT a outsourcingu na světě.

Výraznou komparativní výhodu měla Indie v roce 2011, ale i v roce 2016, také v sektoru finančních služeb. Zejména indická vláda s rezervní bankou Indie se postaraly o podporu a liberalizaci tohoto sektoru. Nejvýznamějším odvětvím se stalo bankovníctví, které v současné době tvoří 64 % celkových aktiv v sektoru indických finančních služeb.

V některých sektorech se indické ekonomice sice z hlediska exportu daří, ale v porovnání s Čínou zde komparativní výhodu nemá. Příkladem může být sektor textilu. Ačkoliv se Indie v roce 2014 stala hned po Číně druhým největším vývozcem textilu na světě, v tomto sektoru má Indie komparativní nevýhodu po celou dobu sledovaného období (2011-2016). Ve vývozu textilu je Čína zkrátka nejsilnějším světovým hráčem.

Stejně zajímavý jako nejvyšší projevená komparativní výhoda Indie za rok 2016 je i poměr výše celkových průměrných mezd v Indii a průměrných mezd v sektoru profesionálních služeb. V odvětví ICT služeb jsou mzdy v Indii 1,8 násobně nižší, než v Číně (v přepočtu na americké dolary podle průměrného směnného kurzu za rok 2016). V Indii je však odvětví ICT nejlépe platově ohodnoceným sektorem, přičemž tento sektor má současně za rok 2016 prokazatelně nejvyšší komparativní výhodu. Mzdy v tomto sektoru jsou více než 3 krát vyšší, než celkové průměrné mzdy v indické ekonomice. Původní hypotézu o tom, že komparativní výhody indické ekonomiky jsou postaveny především na levné pracovní síle lze tedy rámcově potvrdit. Pravdou ovšem je, že si Indie udržuje výraznou komparativní výhodu (oproti Číně) i v těch sektorech, kde jsou mzdy (na indické poměry) výrazně nadprůměrné a rychle rostou. Její mezinárodní úspěšnost v těchto odvětvích je bezesporu do stále větší míry podporována rozsáhlými investicemi do vzdělávání kvalifikované pracovní síly.

Seznam použité literatury

- BEČVÁROVÁ, Věra. 2005. *Podstata a ekonomické souvislosti formování agrobiznisu*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. ISBN 80- 7157- 911-4.
- BOSE, Sumantra. 2013. *Transforming India: Challenges to the world's largest democracy*. London: Harvard University Press. ISBN 978- 0674050662.
- CEIC. 2018. *India* [online]. Hong Kong, China: CEIC Holdings Limited [cit. 2018-4-21]. Dostupné z: <https://www.ceicdata.com/en/country/india>
- CZECHTRADE. 2017. Indie: základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled. *BusinessInfo. Oficiální portál pro podnikání a export*. [online]. Praha: CzechTrade, 1997-2018. [cit. 2018-4-5]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/indie-zakladni-charakteristika-teritoria-18274.html>
- DAVENPORT, Kelsey. 2017. *The Missile Technology Control Regime at a Glance* [online]. Washington, DC., USA: The Arms Control Association [cit. 2018-4-21]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/factsheets/mtrc>
- DYMOND, Lee. 2015. *A Recent History of Recognized Economic Thought: Contributions of the Nobel Laureates to Economic Science*. Morrisville, USA: Lulu Publishing Services. ISBN 978-1-4834- 3080-5.
- ECONOMIST. 2013. What was mercantilism? *The Economist, 2013* [online]. London: C.W., August 23rd. [cit. 2018-3-10]. Dostupné z: <https://www.economist.com/blogs/freeexchange/2013/08/economic-history>
- FÁREK, Jiří a Jiří KRAFT. 2012. *Světová ekonomika v epoše globálních změn*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-910-3.
- GALE, Thomson. 2008. Heckscher, Eli. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. *Encyklopedia.com* [online]. Dostupné z: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/heckscher-eli>
- GOVERNMENT OF INDIA. 2018. *Statistical Year Book India 2017: Gross Value Added By Economic Activity At Constant Prices* [online]. New Delhi, India: Ministry of

- Statistics and Programme Implementation [cit. 2018-4-12]. Dostupné z: <http://www.mospi.gov.in/statistical-year-book-india/2017/172>
- IBEF. 2018. *Financial Services in India* [online]. New Delhi, India: India Brand Equity Foundation [cit. 2018-4-12]. Dostupné z: <https://www.ibef.org/industry/financial-services-india.aspx>
- INDIATODAY. 2018. *Made in India: Top 10 export products from India* [online]. New Delhi, India: Living Media India [cit. 2018-4-20]. Dostupné z: <https://www.indiatoday.in/education-today/gk-current-affairs/story/export-products-264482-2015-09-23>
- ITA. 2017. *India-Defense* [online]. Washington, D.C., USA: International Trade Administration [cit. 2018-4-12]. Dostupné z: <https://www.export.gov/article?id=India-Defense>
- JURKOVÁ, Anna. ed. 2001. *Ekonomické nepravidelníky*. 1. vyd. Praha: Stříbrný standard. ISBN 978-80-904710-0-9.
- KALÍNSKÁ, Emilie a kol. 2010. *Mezinárodní obchod v 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-3396-8.
- KUNEŠOVÁ Hana, Aleš KOCOUREK a kol. 2014. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-502-2.
- LOGISTICSGLOSSARY. 2018. *TEU: Twenty Foot Equivalent Unit* [online]. Schiedam, Nederland: Embassy Freight Services [cit. 2018-4-20]. Dostupné z: <https://www.logisticsglossary.com/term/teu/>
- MÁČE Miroslav, Pavel ROUSEK a kol. 2013. *Makroekonomie pro technické školy*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-4575-6.
- NEUMANN, Pavel, Pavel ŽAMBERSKÝ a Martina JIRÁNKOVÁ. 2010. *Mezinárodní ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-3276-3.
- NĚMEC, Petr a kol. 2007. *Indie jako výzva a partner*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1229-7.
- NĚMEČKOVÁ, Tereza, ed. 2011. *Vzestup asijských zemí v mezinárodním obchodu*. Praha: Metropolitní univerzita Praha. ISBN 978-80-86855-83-7.

- OEC. 2018. *What does India export?* [online]. The Observatory of Economic Complexity [cit. 2018-4-18]. Dostupné z: https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/ind/all/show/2016/
- OTČENÁŠOVÁ, Slávka. 2015. India na ceste k nezávislosti. *Historická revue*. XXV (1):66-70. ISSN 1335-6550.
- PAIS, Nancy. 2017. *5 Biggest US Companies That Offshore to India*. Banglore, India: 31West Global Services [cit. 2018-4-12]. Dostupné z: <https://www.31west.net/blog/5-biggest-us-companies-offshore-india/>
- PIKNEROVÁ, Linda a David ŠANC. 2014. *Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému*. Praha: Dokořán. ISBN 978-80-7363-679-1.
- PILINKIENĚ, Vaida. 2014. Evaluation of International Competitiveness Using the Revealed Comparative Advantage Indices: The Case of Baltic States. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 5(13): 353-359. ISSN 2039-9340.
- ROTHBARD, Murray. 2006. *An Austrian perspective on the history of economic thought*. Alabama: Ludwig von Mises Institute. ISBN 09-454-6648-X.
- SANKOT, Ondřej. 2015. Komparativní výhody zemí V4 a Německa – porovnání sektorů podle míry kvalifikace pracovní síly a technologické intenzity. *Současná Evropa*. XX (2): 129-130. ISSN 1804-1280.
- SINGH, Ramesh. 2017. *Indian Economy: For Civil Services Examinations*. 9th ed. New York, NY, USA: McGraw-Hill Education. ISBN 978-93-526-0614-6.
- SMITH, Adam. 2001. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Nové přeprac. vyd. opatřené margináliemi. Překlad Vladimír Irgl. Praha: Liberální institut. ISBN 80-863-8915-4.
- SMRČKA, Luboš. 2013. *Ovládnutí a převzetí firem*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-442-1.
- SOCHOROVÁ, Olga. 2006. *Význam environmentálních argumentů ve strategiích sociálních hnutí: Příklad údolí řeky Narmady*. Brno. Diplomová práce (Mgr.).

Masarykova Univerzita, fakulta sociálních studií. Vedoucí práce RNDr. Petr Daněk,
PhD

SURANOVIC, Steve. 2010. *International Trade: Theory and Policy*. Washington, D.C.,
USA: Flat World Knowledge. ISBN 978-1-9361264-4-6.

ŠTĚRBOVÁ, Ludmila a kol. 2013. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha:
Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-4694-4.

TANWAR, Ravinder. 2017. *India's Steps Toward Arms Export* [online]. Bangalore, India:
SSBCrack: SSB Interview Tips & Coaching [cit. 2018-4-20]. Dostupné z:
<http://www.ssbcrack.com/2017/02/indias-steps-toward-arms-export.html>

TRADING ECONOMICS. 2018. *India: Economy & Growth* [online].
TradingEconomics.com [cit. 2018-4-18]. Dostupné z:
<https://tradingeconomics.com/india/transport-services-percent-of-service-exports-bop-wb-data.html>

TNN. 2014. *India overtakes Germany and Italy, is new world No. 2 in textile exports*
[online]. The Times of India. Gurugram, India: Times Internet [cit. 2018-4-20].
Dostupné z: <https://timesofindia.indiatimes.com/business/india-business/India-overtakes-Germany-and-Italy-is-new-world-No-2-in-textile-exports/articleshow/35973054.cms>

TULLY, Mark. 2012. *Indie: cesta do budoucnosti*. Praha: Beletis.
ISBN 978- 80- 87105- 36-8

USBGC. 2018. *Leed is green building* [online]. Washington, D.C., USA: U.S. Green Building
Council [cit. 2018-4-12]. Dostupné z: <https://new.usgbc.org/leed>

VOLLRATH, Thomas L. 1991. A theoretical evaluation of alternative trade intensity
measures of revealed comparative advantage. *Weltwirtschaftliches Archiv*.
127(2), 265–280. ISSN 0043-2636.

WB. 2017. *World Development Indicators* [online]. Washington, D.C., USA: World Bank
Group [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>

WB. 2011. *India Transportation. World Development Indicators Indicators* [online]. Washington, D.C., USA: World Bank Group [cit. 2018-4-19]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2011/09/23/india-transportation>